

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vznik a vývoj Červeného kříže do roku 1918

David Jaroš

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Vznik a vývoj Červeného kříže do roku 1918

David Jaroš

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Tímto bych chtěl poděkovat panu PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za odborné a cenné rady, ochotu a trpělivost při vedení této bakalářské práce.

*Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů
a literatury.*

Plzeň, duben 2016

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Ošetřovatelství a lékařská péče před vznikem Červeného kříže.....	4
2.1 Válka se Sonderbundem a Krymská válka	6
2.2 Bitva u Solferina	8
3 Henry Dunant	9
3.1 Vzpomínka na Solferino	10
4 Založení mezinárodního hnutí Červeného kříže	13
4.1 Mezinárodní konference.....	15
4.2 Období mezi konferencemi	16
4.3 Ženevská konvence	18
4.4 Mezinárodní humanitární právo	19
4.5 Znak a principy	20
5 Formování organizace.....	23
5.1 Konference v 60. letech 19. století.....	23
5.2 Konference v 80. letech 19. století.....	26
5.3 Konference v 90. letech 19. století.....	28
5.5 Konference do 1. světové války	31
6 Nasazení Červeného kříže v konfliktech do roku 1900	33
6.1 Konflikty v 60. letech 19. století.....	33
6.2 Konflikty v 70. a 80. letech 19. století	36
6.3 Mimoevropské konflikty.....	39
7 Nasazení Červeného kříže v konfliktech od roku 1900	42
7.1 Rusko-japonská válka	42
7.2 První světová válka	43

7.3 Vývoj organizace Červených křížů po první světové válce.....	49
8 Závěr.....	51
9 Seznam použité literatury.....	54
10 Resumé.....	57

1 Úvod

V průběhu 50. let 19. století došlo k několika krvavým bitvám mezi evropskými mocnostmi a právě v této době vzplála myšlenka na vytvoření mezinárodní společnosti, která by se starala o raněné v konfliktech. K realizaci ambiciózního plánu vedla složitá cesta, jejíž průběh je rozebrán na následujících stránkách. Cílem bakalářské práce je popsat a analyzovat formování organizace Mezinárodního Červeného kříže do konce první světové války, kdy zaujala neotřesitelné postavení na mezinárodní scéně. Úkolem autora bylo nalézt odpovědi na otázky: Kde se zrodila myšlenka Pomocných Společností a co ji předcházelo? Jak byla vnímána na mezinárodní scéně? Které skupiny ji podporovaly a které byly proti? Jaké bylo postavení vlád, armádních kruhů a veřejnosti ke vznikajícím Společnostem pro pomoc raněným? Kdy vznikla organizace Mezinárodní Červený kříž? Jaký byl její úkol? Jak jednotlivé Společnosti plnily své povinnosti? Jaké byly ideály Červeného kříže a jak vypadala skutečnost? Jak pracovala organizace ve válce a v míru?

V historii prošlo lidstvo velkým množstvím válek, ve kterých vojevůdci nehleděli na prostředky vedoucí k vítězství. Až na světlé výjimky nebraly národy ohledy na raněné nebo zajaté bojovníky. Červený kříž tento trend změnil a stál na počátku nové éry mezinárodních vztahů. Představa humanizace války se jevila autorovi velice zajímavou a stala se hlavním důvodem pro výběr tohoto tématu.

Práce je koncipována do šesti základních kapitol a několika podkapitol, které na sebe logicky navazují a jsou chronologicky seřazeny. První část se zabývá lékařskou péčí a jsou v ní charakterizovány zásadní milníky v ošetrovatelství od vzniku církevních řádů až do Krymské války. Dále stručně popisuje bitvu u Solferina a její následky, které inspirovaly zakladatele Červeného kříže k napsání knihy *Vzpomínka na Solferino*, jejíž význam je rozebrán v druhé kapitole společně se stručným životopisem Henryho Dunanta, který je zaměřen převážně na jeho úlohu v počátcích organizace.

Třetí část práce pojednává o agitaci humanistů na důležitých místech, o samotném vzniku organizace a popisuje první rozpačitou intervenci

Mezinárodního výboru Červeného kříže v konfliktu. Druhá polovina kapitoly se zabývá Ženevskou konvencí a jejím vlivem na vznik moderního mezinárodního humanitárního práva. Tato část končí vysvětlením principů a mravních hodnot organizace.

Cílem čtvrté kapitoly je čtenáři přiblížit vývoj Červených křížů do první světové války prostřednictvím filantropických a diplomatických konferencí. Tyto schůze vždy posunuly humanitární dílo vpřed a byly zásadními mezníky v historii Červených křížů. V této části je věnována pozornost také konferencím v Petrohradě a Haagu, které nebyly iniciovány Mezinárodním výborem, ale jeho další činnost silně ovlivnily. Účastníci schůzí položili základ Haagskému právu. Proces vzniku Haagského práva a odlišnosti od práva Ženevského jsou popsány v závěru kapitoly.

Nasazením Červeného kříže v konfliktech do roku 1900 se zabývá pátá část. Kapitola nezůstává u strohého popisu po sobě jdoucích událostí. Na začátku každé části jsou stručně popsány příčiny konfliktu, následuje zhodnocení postoje válčících stran k Ženevské úmluvě, analýza práce jednotlivých národních společností, důsledky války a jejich vliv na Mezinárodní Červený kříž. Prostřednictvím závěrečné podkapitoly Mimoevropské konflikty, je rozebrán přístup k otázce pomoci raněným ze strany Japonska, Číny, USA a afrických kolonií.

Poslední kapitola práce je rozdělena na tři části, a sice rusko-japonská válka, světová válka a vývoj Červených křížů po válce. První se věnuje konfliktu, ve kterém se poprvé uplatnilo rozšíření Ženevské konvence na námořní válku. Druhá, stěžejní část, rozebírá nejrozsáhlejší válečný konflikt do té doby. Hodnotí chování obou stran konfliktu k raněným a jejich respektování úmluv, zkoumá činnost národních společností válčících i neutrálních států a rozebírá práci Mezinárodního výboru. Třetí část stručně charakterizuje následující roky po válce a je zakončena čtyřmi Ženevskými úmluvami z roku 1949.

Příprava práce spočívala především ve studiu literatury, které je k danému tématu dostatek. Z česky píšících autorů se problematikou zabývá Otakar Dorazil a Josef Švejnoha, na jejichž knihy je v práci hojně odkazováno. Důležitou

publikací se stala *Vzpomínka na Solferino* od Henryho Dunanta, která je rozebrána ve druhé kapitole a pro vypracování práce byla nezbytná. Ze zahraničních zdrojů využil autor knihu *Dunant's Dream* od Caroline Moorhead, která je zaměřena především na činnost Mezinárodního výboru Červeného kříže. Dále knihu *The Geneva Convention, the Hidden Origins of the Red Cross* od Angely Bennett, vysvětlující vznik Ženevských konvencí a jejich vztah k Červenému kříži. V neposlední řadě získával autor informace z publikace *From Solferino to Tsushima* od Pierra Boissiera, aktivního delegáta Mezinárodního výboru od roku 1947–1974, z které jsou čerpány informace o válce rusko-japonské a čínsko-japonské.

Tato základní literatura byla v první kapitole rozšířena publikacemi o historii ošetřovatelství a v druhé biografiemi o Henry Dunantovi od Felixe Christa a Rudolfa Stoibera. Informace k vývoji Ženevského a Haagského práva jsou čerpány z knihy *Mezinárodní humanitární právo* od Jiřího Fuchse a ze stejnojmenné knihy od Jana Ondřeje. Internetové zdroje sloužily převážně k doplnění znalostí z literatury, nejvíce informací autor získal z *International Committee of the Red cross* (www.icrc.com), *International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies* (www.ifrc.org) a z oficiálních stránek *Českého červeného kříže* (www.cervenkykriz.eu). Pro pochopení hodnot, myšlenek a pravidel organizace posloužily autorovi *Noviny Červeného Kříže*, v jejichž sedmnáctém ročníku vycházel rozsáhlý seriál *Základní principy Červeného kříže a Červeného půlměsíce*.

2 Ošetřovatelství a lékařská péče před vznikem Červeného kříže

Charitativní a řádové ošetřovatelství započalo velmi dlouhou etapu historického vývoje péče o nemocné, která se označuje jako ošetřovatelství laické, prováděné nejčastěji příbuznými, přáteli nebo lidmi z komunity, ze které nemocný pocházel.¹ Na tuto historicky velice starou snahu, pomáhat blízkým, navazuje tradice křesťanství, ve kterém je láska a oddanost bohu vyjádřena životem v pokoře, milosrdenství a pomoci bližnímu.² Věřící lidé se sdružovali do skupin, aby následovali učení Ježíše Krista. Tak postupně vznikaly církevní řády, které daly základy pro vznik klášterní medicíny spojené s péčí o nemocné, raněné, postižené a trpící. Mezi první křesťanské řády patřili benediktini, jejichž kláštery byly centrem vzdělanosti, kultury a hospodářství. Příslušníci řádu skládali slib chudoby a věnovali se misijní a opatrovnické činnosti, která se stala vzorem pro pozdější řády pokládající ošetřovatelství za své prioritní poslání. Válečné konflikty měly vždy značný vliv na rozvoj lékařské péče, nebylo tomu jinak ani v případě křížových výprav, které z hlediska ošetřovatelského vedly k vytvoření dobře organizovaných, ošetřovatelských vojenských řádů, které pečovaly o křížáky a poutníky, vydávající se do Svaté země.³

Největším z nich byl Maltézský řád, též nazýván jako řád maltézkých rytířů nebo johanité. Prvními členy byli muži, kteří zůstali po první křížové výpravě na území Jeruzaléma. Johanité se pokládali za vazaly Krista a nechtěli být závislí na jakékoliv světské moci, proto uznávali jako autoritu pouze papeže, který představoval prostředníka mezi bohem a zemí. Jedno z řádových ustanovení znělo: „*Služte nemocným a ubohým jako služebníci svého Pána*“⁴. Nejdůležitějším úkolem johanitů tedy byla ochrana poutníků. Z toho plyne ubytovací povinnost a následné ošetřovatelství a stavění špitálů za finanční podpory mecenášů. Vedle lékařů působících v lazaretech, existovali i

¹ STAŇKOVÁ, Marta, *Z historie charitativní a řádové ošetřovatelské péče*. In: Sestra, 2003, 6, s. 3.

² KOPECKÁ, Miluše, *Organizační struktura ošetřovatelské péče ve zdravotnických zařízeních*, dis., Praha 2007. s 13.

³ STAŇKOVÁ, s. 4.

⁴ BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, Praha 2002. s. 21–23.

„chirurgové“, kteří doprovázeli křesťanské vojsko a zřizovali obvaziště a stanice první pomoci. Činnost maltézských rytířů se postupně rozrůstala do celé západní Evropy. Druhým významným řádem věnujícím se péči o trpící a nemocné byl řád Svatého Lazara, který se oddělil od johanitů roku 1120 a zaměřil svou pomoc na malomocné bez rozdílu vyznání a původu.⁵ Mnoho ošetrovatelských tradic pochází právě z období křížáckých výprav, například vizity nebo selekce nemocných podle zdravotního stavu.

Vedle mužských řádů existovaly i ženské, které se staraly o chudé a nemocné ze stejných morálních a humánních důvodů. Mezi první patřily johanitky, jejichž řád vznikl v roce 1187, jako ženská větev johanitů. Prvotním posláním řeholnic byla péče o nemocné ve špitálu v Jeruzalémě, odtud se pak hnutí rozrostlo především do západní a jižní Evropy. Další řády starající se o nemocné byly klarisky, alžbětinky, boromejky, zdislavky a v neposlední řadě diakonky, jejichž název byl odvozen od řeckého slovesa diakonein – sloužit, pomáhat.⁶ Existence tohoto ženského stavu sahá do raně křesťanských dob, kdy měly diakonky za úkol především posluhování u stolu. V dalších stoletích se jejich úsilí stále více soustřeďovalo na služby sociální. Organizovaná činnost však postupně utichala, teprve v době reformace začala diakonie znovu působit díky reformním nekatolickým církvím.⁷

Ucelený systém státní zdravotnické správy byl v jednotlivých zemích budován až v době osvícenství. Státy prováděly reformy ve výuce lékařů a ošetrovatelů, budovaly zdravotnická zařízení a zajišťovaly opatření, která zlepšovala hygienické podmínky. Podstatné bylo, že nemocnice přestaly fungovat jako dočasný azyl a staly se zařízeními, jejichž hlavní poslání spočívalo v lékařské činnosti.⁸

Důležitým mezníkem v ošetrovatelské péči bylo období napoleonských válek, kdy se zřizovaly tzv. létající lazarety, které měly funkci mobilních

⁵ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold, *Řád johanitů ve středověku: Kulturní dějiny řádu*, Praha 2008, s. 110–115.

⁶ JIRÁSKO, Luděk, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991, s. 103–144.

⁷ STAŇKOVÁ, s. 16–17.

⁸ KUTNOHORSKÁ, Jana, *Historie ošetrovatelství*, Praha 2010, s. 32.

nemocnic. V těchto stanicích ošetřovaly raněné výhradně muži, kteří byli rozdělení na chirurgy, felčary a opatrovníky.⁹

2.1 Válka se Sonderbundem a Krymská válka

Další významné změny v ošetrovatelské péči přinesly dva válečné konflikty, a sice válka se Sonderbundem a válka Krymská. První zmíněný konflikt přinesl změnu především ve způsobu vedení války a ústřední roli v něm sehrál generál Dufour, velitel švýcarské armády v bojích proti Sonderbundu. Názory a praktická snaha tohoto muže se staly předzvěstí pro vznik Červených křížů. V boji neměl zalíbení, vnímal ho pouze jako prostředek k hájení práva.¹⁰ Svého humánního ducha ukázal skrze nařízení pro zmírnění válečných hrůz během války se Sonderbundem, které mimo jiné obsahovalo: „*Armáda musí se vynasnažiti podati světu důkaz, že není barbarskou sběří. Budou-li nepřátelé zatlačeni, pečujte o jejich raněné jako o vlastní. Ten, kdož vložil ruku na bezbrannou osobu, je nečestný a špiní svůj prapor.*“¹¹ Válka skončila po dvaceti pěti dnech téměř bez prolití krve a byla nadějí pro vedení lidštvějšího boje v budoucích konfliktech.

Sedmnáct let po událostech ve Švýcarsku, proběhl konflikt známý jako Krymská válka. K němu vedly mocenské boje o vliv na Východě, tzv. Východní otázka a snaha kontrolovat strategické úžiny Bospor a Dardanely. Válku vyvolalo Rusko, které počítalo s rozpadem Osmanské říše a chtělo si zajistit její území. Velká Británie, Francie, Sardynie a později i Rakousko vstoupily do konfliktu na straně Turků především proto, aby úžiny nepadly do rukou Ruska. Roku 1856 po porážce carských vojsk byl podepsán mír v Paříži, v němž Rusko uznalo územní integritu osmanské říše a přistoupilo na uzavření Bosporu a Dardanel válečným lodím, což vedlo k neutralitě v Černém moři.¹²

Válka byla jedním ze zlomových okamžiků v rozvoji ošetrovatelské péče. Do té doby více vojáků umíralo na záněty a choroby z důvodu špatných

⁹ MAŠKOVÁ, Jana *Ošetrovatelství za krymské války*, dis., Praha 2007, s. 15.

¹⁰ DORAZIL, Otakar, *Mezinárodní červený kříž v historii světové*, Praha 1927, s. 13–16.

¹¹ DORAZIL, Otakar, *Henri Dunant*, Praha 1928, s. 41.

¹² UNIVERSUM, *Všeobecná encyklopedie, 5. díl (Ko–Ma)*, Praha 2001, s. 216.

hygienických podmínek, než na fatální zranění z bitvy. Přichází tedy změna v podobě organizované péče, kdy byli dobrovolníci nahrazováni způsobilým personálem.¹³ O tento zlom se postarala především Florence Nightingalová, která založila ošetrovatelství jako profesi. V roce 1854 se na ni obrátil britský ministr války Herbert s žádostí o pomoc na Krymu. Nightingalová shromáždila dvě desítky dobrovolnic a vypravila se do Istanbulu, kde na ni čekalo přes 18 000 raněných. Především díky zlepšení hygieny klesaly počty nakažených tyfem a cholera, sestry zorganizovaly stavbu toalet, kuchyně a prádelny a snížily úmrtnost raněných vojáků během několika dní z 60 % na 2 %. Osobně psala královně a žádala o vytvoření komise pro reformy vojenského zdravotnictví, které sama navrhovala. Posílala šokující zprávy tisku o stavu vojáků, na jejichž popud byly financovány nové nemocnice. Její činnost neustala ani po válce, kdy se věnovala výchově a vzdělávání ošetrovatelek.¹⁴

Na druhé straně fronty pracoval Nikolaj Ivanovič Pirogov, uznávaný chirurg a jeden z prvních, který používal éter jako anestetikum. Pod jeho vedením poprvé v historii vzniklo organizované veřejné hnutí za ulehčení osudu raněných a nemocných vojáků na bojišti.¹⁵ Ve vojenských zdravotnických zařízeních se začalo využívat sester, o kterých sám Pirogov, po zkušenosti z obléhaného Sevastopolu, napsal: „*Jediné, co je v celém chaosu skutečně dobré, jsou milosrdné sestry. Až dosud jsme ignorovali skvělé vlohy našich žen. Vynikají svou odvahou, trpělivostí a houževnatostí při plnění svých povinností.*“¹⁶ Ve svém díle o válečné chirurgii napsal, že je nutné zřídit válečný lékařský výbor na neutrální půdě za účelem statistiky. Jedině taková instituce vypracuje přesnou evidenci zranění a nemocí a může tak efektivněji organizovat zdravotnickou pomoc. Pirogov utvořil základy vojenské chirurgie a ukázal se jako výborný organizátor lékařské péče.¹⁷

¹³ KOPECKÁ, s. 13.

¹⁴ KUTNOHORSKÁ, s. 37–49.

¹⁵ ADÁMEK, Jan, N. I. Pirogov. In: Zdravotnická pracovnice 10, 1960, 7, s. 442–443.

¹⁶ KUTNOHORSKÁ, s. 49.

¹⁷ ADÁMEK, Jan, N. I. Pirogov a Společnost Červeného kříže. In: Zdravotnická pracovnice 7, 1957, 5, s. 303–305.

2.2 Bitva u Solferina

Posledním a nejzásadnějším konfliktem, který přímo inicioval vznik Červeného kříže, byla bitva u Solferina, která proběhla v rámci sardinské války 24. června 1859. Sardynie se snažila o sjednocení roztržité Itálie a v roce 1858 uzavřela tajnou dohodu s Francií, ve které se Napoleon III. zavázal podpořit Sardinské království proti Habsburkům za předpokladu, že Rakousko bude agresorem. Sardinské království se pokusí vyprovokovat Vídeň, ta reaguje ultimátem, v němž žádá okamžité zastavení válečných příprav. Za takové situace byla válka nevyhnutelná.¹⁸

Dne 24. června proti sobě stály dvě armády, více jak 300 000 lidí různých národností, bojová linie činila pět mil a boje trvaly patnáct hodin. Ztráty čítaly 20 000 rakouských a 17 000 francouzsko-sardinských raněných, padlých a zajatých vojáků.¹⁹ Relativně zdraví muži strádali nedostatkem vody a potravin, které dostávali přednostně ranění. Aby se zabraňovalo infekcím a nákazám, muselo se rychle pohřbívat, stávalo se tak, že byli pochováni lidé polomrtví nebo v bezvědomí. Na bojišti zůstalo nespočet raněných různých národností v otřesných hygienických podmínkách, jejichž těla a uniformy byly smíchány k nepoznání.²⁰ Taková scéna se nabídla i Henrymu Dunantovi, když se jako náhodný pozorovatel ocitl u Solferina.

¹⁸ KODETOVÁ, Petra, *Velké bitvy světových dějin. Solferino 1859*. In: Historický obzor 25, 2014, 1–2, s. 38.

¹⁹ DUNANT, Henry, *Vzpomínka na Solferino*, Praha 2007, s. 8–9.

²⁰ TARABA, Luboš, *Krve po kolena*, Praha 2011. s. 261–263.

3 Henry Dunant

Henry Dunant se narodil 8. května 1828 do konzervativní křesťanské rodiny. Otec chtěl, aby se stal obchodníkem, on však fantazíroval o spojení všech lidí proti nemocem a bídě. Svou sociální citlivost a nadšení pro dobré skutky projevoval skrze členství v dobročinných spolcích, návštěvou vězňů a nemocných.²¹ V letech 1854–1858 působil ve Společnosti švýcarských kolonistů v Alžíru, Tunisku a Sicílii. V Alžíru založil průmyslovou společnost vlastníci několik mlýnů, ambiciózní a nákladný projekt, jehož se stal prezidentem. Při této příležitosti projevil své humanitní sklony a napsal knihu Poznámky o Tunisu, jež byla útokem na africké a americké otrokářství.²² Díky obratnému vystupování získal finance od vysoce postavených Ženevanů a přemluvil k nákupu akcií své společnosti i přátele a příbuzné. Po sporech s francouzskou byrokracií o různá povolení, týkající se činnosti v Africe, se rozhodl odcestovat na bojiště, obrátit se osobně na císaře a zajistit si tím protekci v dalším podnikání. I přes chvalozpěv, který vydal na počest Napoleona v novinách, nezískal přízeň jeho veličenstva a osobně se s ním nesetkal.²³ Měl však možnost sledovat krvavou řež, kterou představovala bitva u Solferina.

Bojovou vřavu popsal takto: „*Hromady mrtvých těl leží na výšinách a úvozech. Je to boj muže proti muži, strašná řež. Rakušané a spojenečtí vojáci po sobě vzájemně šlapou, srážejí se pažbami k zemi, nepříteli rozbíjejí lebky, rozparují jeden druhému šavlí nebo bodákem břicha. Koně svými okovanými kopyty šlapou mrtvé a raněné. Zapřažené dělostřelectvo si razí cestu přes mrtvé a raněné. Mozek stříká z rozmačkaných hlav. Údy se lámou a drtí. Těla se stávají bezforemnou masou. Země je doslova pokryta krví a nepoznatelnými zbytky těl.*“²⁴ Hluboce otřesen pohledem na bojiště, zapomněl na své obchodní zájmy a vrhl se do poskytování první pomoci. Velký počet raněných a nedostatek personálu byl hlavním problémem následujících dní. Vojáci se po bitvě

²¹ LIBBY, V. K., *Henry Dunant. Prophet of Peace*. In: *The American Historical Review* 71, 1966, 4, s. 1379-1380.

²² DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 21–24.

²³ CHRIST, Felix, *Henry Dunant. Život a víra zakladatele Červeného kříže*, Tišnov 2010, s. 16–18.

²⁴ DUNANT, s. 10.

přesunuli do okolních měst, kde byly zřizovány improvizované lazarety a obvaziště. Například v Castiglione, kde působil i Dunant, žilo 5300 stálých obyvatel a místní špitál měl kapacitu 30 osob, přes to přijalo město více než 6500 raněných.²⁵ Henry Dunant neměl lékařské vzdělání, takže nemohl pomáhat doktorům při operacích a amputacích, jeho snažení spočívalo především v organizování dobrovolnické činnosti. Nehleděl na národnost zraněných, nestrannost byla samozřejmostí a v přesvědčení, že všichni jsou si bratry, poskytoval dobrovolnou pomoc. Svým nadšením pro věc strhl značnou část obyvatel města k ošetřování vojáků.

Dunant organizoval dobrovolnickou činnost v Castiglione do 27. června, den poté odjel za maršálem MacMahonem, kterého prosil ve jménu humanity o poskytnutí příležitosti promluvit s císařem. MacMahon mu poskytl doporučení k Napoleonovu pobočníkovi Charlesi Robertovi, který Dunanta přijal a vyhověl návrhu propustit ze zajetí rakouské lékaře, kteří se měli starat o své zubožené vojáky. Tento čin je považován za první úspěch Dunanta ve vyšších kruzích. Dále se rozhodl požádat o pomoc zvenčí, konkrétně ve svém rodném městě, kde se tamější dobročinná společnost od počátku války zajímala, jak pomoci raněným. Tato organizace uspořádala peněžní a tabákovou sbírku a vyslala pomocnou expedici do Itálie.²⁶

3.1 Vzpomínka na Solferino

Z Castiglione odešel Dunant do Brescie a následně do Milána, kde poskytoval své dobrovolnické služby, promlouval s raněnými, pomáhal jim psát domů a rozdával tabák. Po návratu domů byl sužován finančními problémy, více ho však trápila zkušenost ze Solferina. Bitvu hodnotil jako evropské neštěstí a přišel s myšlenkou nedotknutelné mezinárodní smlouvy, jež by měla za úkol chránit raněné. Věděl, že lidstvo není schopno zabránit válkám, ale je v jeho silách

²⁵ TARABA, s. 262.

²⁶ DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 29–32.

alespoň zmírnit následky.²⁷ Snažil se tuto myšlenku rozšířit do vyšších kruhů osobními intervencemi. Zájem však nebyl valný, a tak se roku 1861 rozhodl napsat knihu *Vzpomínky na Solferino*, ve které sepsal hrůzy bitvy a zdůrazňoval nadřazenost humanity nad národními, rasovými a náboženskými závazky. Dílo mělo sloužit jako propagační materiál, určený pro monarchy a vysoce postavené muže té doby, kteří měli mezi sebou uzavřít dohodu a zřídit internacionální a všeobecně uznávanou společnost, pomáhající v době války raněným a lidem zasaženým válkou.²⁸ Tato společnost by se opírala o správní úřady a podporu vojenských instancí každé země.²⁹ Spisy Dunant nejprve poslal generálu Dufourovi, smýšlejícímu obdobně v oblasti humanismu, který odpovídal dopisem plným porozumění a podpory Dunantovým snahám. Kniha předčila očekávání, vzbudila značný ohlas a stala se světovým bestsellerem. Samotné vydání však nestačilo k realizaci myšlenek, s kterými autor dílo vytvářel. Dunant výtisky zaslal jednotlivým evropským monarchům a vlivným mužům s apelem na uzavření mezinárodní dohody o ochraně zraněných vojáků na bojišti.³⁰ Nespoléhal se pouze na písemnou formu, procestoval většinu evropských dvorů a snažil se pro svou ideu získat panovníky, prince, ministerské předsedy, generály a učence, což se mu do značné míry podařilo.³¹

Ze všech částí Evropy přicházely dopisy plné nadšení, jedním z prvních gratulantů byl i Gustav Moynier, předseda Ženevské společnosti pro veřejné blaho, který 9. února 1863 navrhl na schůzi, aby se tato organizace Dunantových myšlenek ujala. Kniha se stala prvním krokem k založení organizace na pomoc raněným, byla přeložena do většiny evropských jazyků, četli ji nejvlivnější lidé té doby a do jisté míry představovala bibli nového hnutí. Obsahovala vizionářské ideje jedince, které se v podivuhodně krátké době staly skutečností.³²

²⁷ *From the battle of Solferino to the eve of the First World War*. In: International committee of the red cross [online], [cit. dne 24. 11. 2015]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvp.htm>.

²⁸ LIBBY, s. 1380.

²⁹ DUNANT, s. 63–70.

³⁰ *O vojáky se již přes století a půl stará mezinárodní červený kříž*. In: Vojenský historický ústav Praha [online], [cit. dne 10. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/o-vojaky-se-jiz-pres-stoleti-a-pul-stara-mezinarodni-cervený-kriz/>.

³¹ ŠVEJNOHA, Josef, *Historie mezinárodního Červeného kříže*, Praha 2008, s. 23.

³² DUNANT, s. 72.

Henry Dunant toho dokázal na poli humanity mnoho, avšak na úkor osobního života a obchodních záležitostí. Zdědil obrovské jmění, které z velké části investoval do svých cest a vznešených cílů a z části do pochybného podnikání v Alžíru.³³ V důsledku skandálu, který způsobil bankrot jeho společnosti v Ženevě, rezignoval na post tajemníka a člena Mezinárodního výboru. Následovala léta putování, naprosté chudoby a zapomnění.³⁴ Z toho vystoupil během francouzsko-německého konfliktu v roce 1870, kdy zorganizoval vystěhování nemocných a raněných z obléhané Paříže. Zbytek života dožíval v hospici v Heidenu, kde ho objevil v roce 1895 novinář George Baumberger a napsal o Dunantovi článek, který během několika dní otiskly noviny po celé Evropě, a který se stal impulsem pro jmenování Dunanta oficiálním zakladatelem Červeného kříže. V roce 1901 mu byla udělena Nobelova cena míru, opět se stáhl z veřejného života a 30. října 1910, za přítomnosti svých přátel v Heidenu umírá.³⁵

³³ *Henry Dunant (1828–1910)*, In: International committee of the red cross [online], [cit. dne 24. 11. 2015]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvq.htm>

³⁴ MÜLLER, Rudolf, *History of the origin of the Red cross and of the Geneva convention*. In: *The Advocate of Peace* 59, 1897, 4, s. 91–94.

³⁵ DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 196–235.

4 Založení mezinárodního hnutí Červeného kříže

Schůze Společnosti pro veřejné blaho přijala 9. února 1863 Moynierův návrh ujmout se realizace Dunantových myšlenek a vytvořila pětičlennou komisi, tzv. Výbor pěti, která se měla věcí dále zabývat. Zakládajícími členy byli Henry Dunant, autor knihy *Vzpomínka na Solferino*, který zastával funkci sekretáře, Gustav Moynier, předseda ženevské Společnosti pro veřejné blaho, sdružující městskou smetánku, Henry Guillaume Dufour, humanista a generál švýcarské armády, který ve výboru zastával post předsedy, Louis Appia a Theodore Maunior, techničtí specialisté obeznámeni s dosavadní praxí sanitní služby, kteří se stali prostředníky mezi rodícím se Červeným křížem a lékařským světem.³⁶

Tito muži se poprvé sešli 17. února 1863 a prohlásili se za Stálý mezinárodní komitét, který se stal zakládajícím orgánem Červeného kříže. Cílem nového uskupení bylo určit směr, kterým se bude snažení ubírat, jak poznamenal generál Dufour: „*Naše úloha je vytyčiti posici, přijdou druzí, kteří budou raziti cestu*“³⁷ Od počátku schůze byly patrné dva směry, Moynierův a Dunantův. Moynier chtěl vytvořit pouze dobrovolnou ošetrovatelskou službu u všech národů. Dunantův plán byl mnohem širší, zahrnoval přijetí nových zásad v péči o raněné a nemocné, uznání posvátnosti a neutrality raněných a ošetřujících a stvrzení všeho závaznou smlouvou mezinárodního charakteru. Program počítal s velkou porcí dobré vůle od mocných lidí té doby, což Moynier považoval za nereálné. Výbor si uvědomoval, že je třeba značné agitace, aby se svět dozvěděl o jejich úmyslech. Tu započal již Dunant, rozesláním své knihy důležitým lidem, a pokračoval v ní i nadále. Svou roli ve Výboru pěti chápal jako roli vyslance k vládnoucím vrstvám společnosti a k evropským dvorům. Ještě v únoru odjel do Paříže, následně na berlínský kongres statistiků, poté do Vídně, Drážďan, Mnichova, Darmstadtu, Stuttgartu a dalších měst, kde přesvědčoval vlivné kruhy tehdejší Evropy o nutnosti zakládat Pomocné národní společnosti, poskytovat jim ochranu a podporu a opatřit jejich zařízení společným znakem.³⁸

³⁶ BARTON, Clara, *The Red cross in peace and war*, Washington 1910, s. 24–25.

³⁷ DORAZIL, *Mezinárodní červený kříž*, s. 42.

³⁸ Tamtéž, s. 42–45.

Jedním z velkých Dunantových úspěchů byla audience u saského krále, který se vyjádřil takto: „*Učiním, co budu moci, neboť zajisté národ, který by se nepřipojil k tomuto dílu humanity, upadl by v klatbu evropského veřejného mínění.*“³⁹ Dopis s tímto citátem odeslal nejen ženevskému Komitétu, ale také francouzskému intendantu, baronu Darricau na dvoře Napoleona III., ministru války Velké Británie lordu Greyovi a dalším, aby se slova saského krále dostala ke všem významným mocnářům.

Když Dunant hledal přízeň mocných a zbylí členové Výboru pěti čekali na výsledek jeho jednání, ujal se Moynier organizátorské práce. Od prvního zasedání do července roku 1863 směřovalo všechno snažení k blížícímu se kongresu Dobročinných společností v Berlíně, kde měly být představeny širší veřejnosti a delegátům jednotlivých zemí myšlenky, návrhy a nápady k realizaci organizace pro pomoc raněným. V červenci však přišla zpráva, že k zasedání nedojde. Moynier byl prvním, kdo navrhl, aby se svolala mezinárodní konference do Ženevy, která by se zabývala výlučně jejich věcí.⁴⁰ Toto setkání se mělo konat 26. října 1863 a pozvánka podepsaná všemi členy komise Komitétu zněla: „*Ženevská Společnost pro veřejné blaho, připojujíc se k přání vyslovenému p. H. Dunantem, vytvořila ze sebe Komitét, pověřený realizací tohoto podnětu. Komitét se domnívá, že nejlepším prostředkem, aby idea pana Dunanta vešla z teorie do praxe, bude svolání schůze osobností různých zemí, které mají zájem o dílo filantropické, aby pojednali o mezích, v nichž jsou ideje uskutečnitelné a uvažovali o prováděcích opatřeních...*“⁴¹

Pozvání přijalo Rakousko, Švýcarsko, Itálie, Španělsko, Velká Británie, Francie, Švédsko, Nizozemsko, Rusko, Prusko, Bádensko, Bavorsko, Hannoversko, Hessensko, Sasko, Wirtembersko, šest delegátů různých organizací a sedm soukromých osob z filantropických kruhů.⁴² Na tak valné účasti měla svou zásluhu i skutečnost, že během celého roku 1863 přicházely zprávy ze Severoamerického kontinentu, na kterém probíhala válka mezi

³⁹ DORAZIL, *Mezinárodní červený kříž*, 48.

⁴⁰ DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 130–144.

⁴¹ ŠVEJNOHA, s. 30.

⁴² Tamtéž, s. 31.

Severem a Jihem, o práci organizovaných skupin dobrovolníků, které kooperovaly s vojenským velením. Tato sdružení pomáhala a ošetřovala přímo na bitevním poli. Dobové listy se tedy ptaly, proč by nebylo možné to samé uskutečnit v Evropě a posilovaly tím úsilí Ženevského komitétu.⁴³

4.1 Mezinárodní konference

Dne 26. října zahájil konferenci v Ženevě generál Dufour, následně předal slovo Moynierovi, který dle jeho slov, byl nejvhodnějším mužem k vyložení záměrů Komitétu. Moynier promluvil o dosud vykonané práci a vysvětlil, co přivedlo Komitét ke stylizaci návrhů, které byly delegátům písemně podány. Následovalo samotné jednání, v němž se debatovalo, po dobu čtyř dnů, o jednotlivých článcích písemného návrhu. Od počátku konference byl zjevný postoj Rakouska a jeho konzervativního vyslance, ministra války Ungera, který považoval novou ideu za vměšování se neodborné veřejnosti do vojenských záležitostí. Taktéž ruští delegáti se stavěli k myšlence chladně a upozornili, že by považovali za vhodné, vypustit z debat vše, co by se týkalo mezinárodního práva a tuto iniciativu přenechat vládám a úřadům jednotlivých zemí. Značným zklamáním bylo i stanovisko papeže, který nevyslal žádné zástupce. I přes skutečnost, že se sešli lidé zastupující různé kruhy a zastávající různé myšlenky, došlo pouze ke dvěma konfliktům, jež byly smírně vyřešeny.⁴⁴

Delegáti se shodli na rezoluci konference o deseti bodech, které byly téměř totožné s písemným návrhem předloženým na začátku schůze. Jednotlivé články obsahovaly: 1. V každé zemi se zřídí národní komitét, který v případě války bude pomáhat válečné zdravotní službě. Organizován by měl být takovým způsobem, který se mu zdá nejužitečnější a nejvhodnější. 2. Ku pomoci národnímu komitétu se mohou tvořit v neomezeném počtu krajové sekce. 3. Jednotlivé národní komitéty se domluví se svými vládami, aby byly jejich služby v případě konfliktu skutečně přijaty. 4. V době míru se komitéty budou zabývat

⁴³ *From the battle of Solferino to the eve of the First World War*. In: International committee of the red cross [online], [cit. 2016-01-15], Dostupné z:

<https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvp.htm>.

⁴⁴ DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 146–150.

získáváním pomocného materiálu všeho druhu a výchovou dobrovolných ošetřovatelů. 5. V případě válečného konfliktu poskytnou komitěty válčících států pomoc především svým armádám, budou organizovat a mobilizovat dobrovolníky a dostane se jim kompetence určovat objekty k ošetřování raněných. Mohou také žádat pomoc od národních komitétů, které náleží neutrálním státům. 6. Dobrovolníci vyslaní na bitevní pole budou spadat pod vojenskou autoritu. 7. Národní komitěty ze svých prostředků vybaví své dobrovolníky vším potřebným. 8. Dobrovolníci všech zemí budou ve službě nosit bílý nárameník s červeným křížem jako jednotný znak organizace. 9. Komitěty různých zemí se můžou scházet na mezinárodních kongresech, aby si sdělovaly své zkušenosti a debatovaly o opatřeních v zájmu své práce. 10. Výměnu zpráv mezi národními komitěty zprostředkuje Mezinárodní výbor v Ženevě.⁴⁵

Tímto návrhem byla vytvořena spojka mezi elementem civilním a vojenským a stanovena zásada autonomní správy jednotlivých národních společností, které měly kooperovat se svými vládami a být trvalými útvary v době války i míru. Konference vyslovila ještě dvě přání týkající se fungování národních komitétů. Za prvé, aby vlády poskytovaly ochranu komitétům, které se zřídí a usnadňovaly plnění jejich úkolů. Za druhé, aby v době války byla válčícími státy proklamována nedotknutelnost ambulancí, nemocnic, zdravotnického vybavení a dobrovolníků. Konference skončila 29. října 1863, byl na ni fakticky založen Mezinárodní výbor Červeného kříže a toto datum je oficiálně uznáváno za počátek celosvětového hnutí Červeného kříže.⁴⁶

4.2 Období mezi konferencemi

Rezoluce ukládala jednotlivým zemím založení národních komitétů, první byl vytvořen ve Württemburgu, následoval Oldenburg, Belgie, Prusko, Dánsko, Francie, Itálie a Španělsko. Potřebu Pomocných Společností zdůraznila událost

⁴⁵ DORAZIL, *Mezinárodní červený kříž*, s. 54.

⁴⁶ Tamtéž, s. 54–55.

z 1. února 1864, kdy rakouská a pruská vojska napadla Dánsko.⁴⁷ Mezinárodní výbor rozpoznal v tomto konfliktu příležitost aplikovat vše, co bylo projednáno na nedávném kongresu. Rozhodl se však svou intervencí omezit na vyslání delegátů, z nichž jeden navštívil dánskou a druhý pruskou armádu, aby vytvořili zprávu o počínání čerstvě založených národních komitétů.⁴⁸

Pojednání o činnosti dobrovolné ošetrovatelské služby nebylo uspokojivé a především Dunanta upevnilo v přesvědčení, že je třeba *svolat oficiální mezinárodní schůzi, která by rozhodla o závěrech nedávné ženevské konference, a přemýšlel, která z Evropských mocností by takové jednání organizovala.* Moynier a Komitét nepovažovali za nutné pořádat další konferenci bezprostředně po první a v tomto směru nedali Dunantovi důvěru. Počátkem roku 1864 začal jednat na vlastní pěst, poslal maršálu Randonovi dopis, ve kterém zkrásně až živě informoval o úspěchu myšlenky Pomocných komitétů v Rusku, Prusku, Rakousku, Španělsku, Švédsku. Vlády těchto zemí údajně přijaly přání vyslovená ženevskou mezinárodní konferencí. V dopisu popisuje Francii jako zemi, která vždy stála v čele vznešených a šlechtných idejí a neměla by ignorovat skvělou myšlenku Červeného kříže. Tato lest měla úspěch, francouzský ministr zahraničí přijal Dunanta a slíbil podporu mezinárodní smlouvě o neutralizaci raněných a ošetrujících, navíc se zavázal, že Francie, pomocí své autority, zajistí účast i ostatních zemí na konferenci.⁴⁹ Napoleon III. sympatizoval s Dunantem a stal se patronem blížící se konference.⁵⁰

Zpráva o tomto úspěchu ohromila Mezinárodní Komitét, který bezprostředně poté požádal švýcarskou vládu, aby svolala konferenci do Ženevy. V červnu 1864 byly rozeslány oficiální pozvánky k diplomatické konferenci o neutralitě raněných a ošetrujících. Svou účast přislíbilo šestnáct států, odmítlo Bavorsko a Papežský stát. Také Rakousko, které nesouhlasilo s některými body

⁴⁷ *From the battle of Solferino to the eve of the First World War.* In: International committee of the red cross [online], [cit. dne 9. 2. 2016]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvp.html>.

⁴⁸ MOOREHEAD, Caroline, *Dunant's dream. War, Switzerland and the history of the Red Cross*, Londýn 1998, s. 67–68.

⁴⁹ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, . s. 62–63.

⁵⁰ *From the battle of Solferino to the eve of the First World War.* In: International committee of the red cross [online], [cit. dne 9. 2. 2016]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvp.html>.

rezoluce a považovalo své vojenské lékařství za vyhovující, nevyslalo žádné zástupce. I Rusko odmítlo účast, protože nebylo v jeho zájmu podporovat myšlenku neutrality raněných.⁵¹

Poté, co byl definitivně stanoven termín mezinárodní konference, podal Henry Dunant demisi na post sekretáře. Učinil tak především kvůli předchozí nedůvěře kolegů a faktu, že organizace jeho životního díla již nebyla v jeho rukách. V dopise, adresovaném předsedovi ženevského komitétu Moynierovi, napsal: „*Nyní drahý pane, myslím, že jsem učinil vše, co bylo v mých silách, abych podpořil naše dílo. Přeji si ustoupiti úplně do pozadí. Nespoléhejte dále na mou aktivní práci. Ustupuji do stínu. Dílo je započato. Nyní je na druhých, lépe kvalifikovaných než jsem já, aby jej podporovaly dále.*“⁵²

4.3 Ženevská konvence

Schůze byla zahájena generálem Doufourem 8. srpna 1864 na ženevské radnici. Jednalo se především o nedotknutelnosti ambulancí a sanitního personálu v době války. Vystala však řada otázek: Kam až sahá neutralita zdravotnického personálu? Které ambulance a nemocnice budou šetřeny? Co se stane se sanitním personálem a vybavením, když padne do rukou nepřítele? Mají být ranění vraceni zpět svému vojsku? Na odpovědích se museli shodnout všichni diplomaté a záleželo na každém slovu stylizace. Současně probíhala v jiném sále schůze zástupců jednotlivých národních komitétů, kteří si měli vyměnit své zkušenosti a postřehy mimo diplomatickou konferenci.⁵³

Na poslední schůzi, konané 18. srpna, byl sestaven definitivní text smlouvy, která byla podepsána 22. srpna a řadou států ratifikována ještě během roku 1864.⁵⁴ Ženevská konvence nebo též Konvence o zlepšení osudů raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, jak zněl její celý název, obsahovala deset článků. 1. Ambulancím a vojenským nemocnicím byl uznán neutrální statut a nesměly být předmětem bojových akcí. 2. Osoby ustanovené

⁵¹ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 62–64.

⁵² BENNET, Angela, *The Geneva Convention. The Hidden Origins of the Red Cross*, Bristol 2006, s. 63.

⁵³ DORAZIL, *Henri Dunant*, s.162–164.

⁵⁴ BENNETT, s. 66–67.

v těchto zařízeních k doзору, lékařské nebo ošetrovatelské službě požívaly dobrodiní neutrality. 3. Osoby uvedené v předchozím článku mohly i po nepřátelském záboru pokračovat ve své práci, anebo se mohly stáhnout, aby se připojily ke svým jednotkám. Armáda, která ovládala příslušný prostor, se musela postarat o bezpečný přesun dotyčných osob. 4. Hlavní polní lazarety podléhaly válečným zákonům, proto si jejich personál v případě stažení směl vzít pouze předměty, které jsou soukromým majetkem. Lehký polní lazaret si však mohl za stejných okolností svůj materiál ponechat k vlastnímu disponování. 5. Obyvatelé, kteří poskytli pomoc raněným, byli ušetřeni od válečného násilí a zůstávali svobodní. 6. Ranění a nemocní vojáci měli být ubytováni a ošetřováni bez rozdílu národnosti. Vrchní velitelé vojsk byli oprávněni rozhodnout, za jakých okolností si vymění raněné. Evakuované osoby a pracovníci, kteří přesun řídili, podléhali bezvýhradně neutralitě. 7. U všech zdravotnických zařízení měl být vztyčen prapor červeného kříže se státní vlajkou a personál musel nosit bílou pásku na ruce. 8. Na dodržování konvence dohlíželi nejvyšší velitelé válečných armád. 9. Státy, které podepsaly Ženevskou konvenci, měly povinnost vyzvat vlády nezúčastněných zemí k přistoupení. 10. Stávající Konvence měla být ratifikována do čtyř měsíců v Bernu.⁵⁵ Tato dohoda poprvé v dějinách formulovala otázky válečného práva v podobě mezinárodní smlouvy a stala se základním pilířem moderního humanitárního práva, jehož historie se píše společně s historií Červeného kříže.

4.4 Mezinárodní humanitární právo

Určité zásady vedení války se dodržovaly již před založením Červeného kříže, protože každá válka musí mít alespoň minimální pravidla. Ozbrojené konflikty se řídily nepsanými zákony, založenými na zvyklostech. Většinou šlo o dohody mezi nepřátelskými stranami, které byly místně i časově omezené. První systematické pojednání o mezinárodním právu vytvořil holandský diplomat Hugo Grotius ve své knize *De iure belli ac pacis*. Dospěl k názoru, že zákony nejsou božího původu, ale pramení z lidské přirozenosti a rozumu. Usiloval o

⁵⁵ DUNANT, s. 83–85.

regulaci a humanizaci ozbrojeného konfliktu, zabití poraženého považoval za nepřijatelné, stejně tak i zbytečné ničení majetku.⁵⁶ Před vznikem moderního mezinárodního práva vstoupil v dubnu, roku 1863, v platnost Lieberův kodex. Na rozdíl od ženevské úmluvy neměl charakter smlouvy, protože byl určen pouze pro vojáky Unie v americké občanské válce. Byl důležitý tím, že se poprvé pokusil o kodifikaci stávajících obyčejů války a byl v něm rozpracován koncept tzv. vojenské nutnosti, která spočívá v užití pouze takových prostředků, které jsou nezbytné pro zabezpečení vítězství v souladu s válečnými zvyklostmi.⁵⁷

Mezinárodní humanitární právo, známé také jako ženevské, si od počátku kladlo za cíl omezit utrpení způsobené válkou prostřednictvím poskytování ochrany a pomoci obětem. Jean Pictet, odborník na humanitární právo, se vyjádřil slovy: „*Humanitární právo si nečiní naději, že odstraní hrozbu válek, usiluje však alespoň o zmírnění zbytečných krutostí, které s sebou války přinášejí. Je v zájmu všech bojujících stran dodržovat při provádění nepřátelských akcí určitá pravidla hry.*“⁵⁸ Jedním z úkolů Mezinárodního výboru Červeného kříže bylo zajistit respektování těchto pravidel. To nejčastěji provádělo metodou přesvědčování, případně podáváním protestů. Důležitá byla také činnost preventivní, protože neznalost práva je překážkou pro jeho aplikaci. Mezinárodní výbor připomínal státům, které podepsaly Ženevskou konvenci, že se zavázaly k šíření a dodržování humanitárního práva. Ženevské právo se vyvíjelo postupně, reagovalo na stále rostoucí potřebu humanitární pomoci, která byla důsledkem vývoje vojenské techniky a vzniku nových typů konfliktů.⁵⁹

4.5 Znak a principy

Jako ochranné označení pro sanitní služby a personál byl na počest švýcarské konfederace přijat znak v obrácených barvách švýcarské vlajky. Červený kříž na bílém podkladě nemá žádný náboženský význam a je považován za neutrální

⁵⁶ ŠIMÁČEK, Vilém, *Hugo Grotius. Zakladatel mezinárodního práva*, dis., Plzeň 2000, s. 34–36.

⁵⁷ STOKLASOVÁ, Barbora, *Zakázané prostředky a způsoby vedení ozbrojených konfliktů*, dis., Praha 2014, s. 36.

⁵⁸ OBERSON, Bernard, *Mezinárodní humanitární právo*, Praha 2001, s. 35.

⁵⁹ Tamtéž, s. 32.

symbol.⁶⁰ Ženevské úmluvy a dodatkové protokoly specifikují jeho užívání, stanovují osoby a území, které chrání a určují, kdo jej smí používat. Mezinárodní humanitární právo od každého státu požaduje trestání zneužití znaku a vydání zákona na jeho ochranu. V roce 1876 prohlásilo Turecko, že bude znak červeného kříže u protivníka uznávat, ale samo bude užívat znak červeného půlměsíce, protože kříž by mohl nábožensky pohoršovat muslimské obyvatelé.⁶¹

Označením pro dobrovolníky a vyslance Červeného kříže se na podnět doktora Appii stala bílá páska s červeným křížem, která se nosila na paži. Toto označení bylo poprvé použito v dánské válce roku 1864 a byli jím označeni delegáti Mezinárodního výboru Louis Appia a Van de Velde.⁶²

Od svého vzniku používala organizace základní heslo „inter arma caritas“ (milosrdenství mezi zbraněmi), později bylo přijato ještě druhé „Per humanitatem ad pacem“ (humanitou k míru).⁶³ Ve velkém množství publikací je v souvislosti s Červeným křížem zmiňován výrok Henryho Dunanta „tutti fratelli“ (všichni jsme si bratry), který vystihuje neutralitu celé organizace. Od počátku hnutí existovaly nepsané všeobecně sdílené zásady, které byly ve shodě s těmito hesly. První formulace základních hodnot se nacházela již v knize Vzpomínka na Solferino, v níž bylo navrhováno založit organizaci, která by poskytovala humanitární pomoc bez ohledu na národnost či státní příslušnost. Roku 1875 Gustave Moynier, jménem Mezinárodního výboru, ústně definoval stěžejní principy, a sice předvídavost, solidaritu, centralizaci a vzájemnost. Výbor ukládal všem národním společnostem, aby chránily základní a univerzální zásady. Definitivní podobu a písemnou formulaci jim dal Jean Pictet – humanita, nestrannost, neutralita, nezávislost, dobrovolnost, jednota, světovost. Tento systém principů zavazoval všechny složky Červeného kříže, jednotlivé orgány,

⁶⁰ CHRIST, s. 28.

⁶¹ ŠVEJNOHA, s. 54.

⁶² Tamtéž, s. 39.

⁶³ Tamtéž, s. 119.

organizační jednotky, pracovníky a dobrovolníky a dával jim jasná pravidla jak se chovat za všech okolností.⁶⁴

⁶⁴ JUKL, Marek, *Základní principy Červeného kříže a Červeného půlměsíce*. In: *Noviny Červeného Kříže* 17, 2010, 3, s. 2.

5 Formování organizace

Ženevská úmluva zajistila ochranu raněným a ošetřujícím v době války a položila základní kámen mezinárodního humanitárního práva. Výbor pěti tím dosáhl svého cíle a první období jeho práce skončilo. Překážkou se stala ratifikace smlouvy, protože většina německých států, v čele se Saskem, nijak nespěchala s potvrzením, jediné Prusko vyjádřilo oficiálně své stanovisko, že se konvenci bez ohledu na postoj nepřátel bezpodmínečně podřídí. Slib potvrdilo v roce 1866 ve válce prusko-rakouské, kdy pruská Pomocná Společnost dodržovala konvenci a ošetřovala raněné rakouské vojáky.⁶⁵ Toto chování mělo značný vliv na představitele Rakouska, kteří přehodnotili svůj přístup a po porážce u Hradce Králové roku 1866, podepsali Ženevskou úmluvu. V květnu 1867 přistoupilo Rusko, a jelikož Papežský stát také změnil své stanovisko, když byl v září 1867 napaden italskými revolucionáři, získala konvence své tři největší odpůrce.⁶⁶

Zasvěceným bylo nicméně již po Ženevské konferenci jasné, že nedokonalá pravidla konvence se budou muset v mnoha bodech doplnit, k čemuž měly sloužit občasné kongresy národních společností. Příležitost ke svolání první schůze se naskytl v roce 1867, kdy se v Paříži konala velká světová výstava.⁶⁷

5.1 Konference v 60. letech 19. století

Svolání konference iniciovala pařížská Pomocná Společnost, která chtěla ze svého domovského města udělat centrum hnutí a prestižní výstava se jevila jako jedna z možností, jak toho docílit. Svou zásluhu na tom měl i fakt, že Dunant byl jedním ze zakladatelů Pomocné Společnosti ve Francii a chtěl získat zpět alespoň část kontroly nad organizací. Předsednictvo pařížského Komitétu požádalo o prostor na výstavě, aby mohlo prezentovat dosavadní práci Červených křížů. Tato prosba byla pořadateli vyslyšena a Ženevský komitét byl nucen, pod tlakem okolností, postoupit přípravné práce Pařížanům. Organizace konference byla

⁶⁵ MOOREHEAD, s. 52–53.

⁶⁶ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 92–93.

⁶⁷ OPPENHEIM, Lawrence, *Mezinárodní právo*, Praha 1925, s. 166.

rozdělena do tří sekcí, z nichž první se věnovala výstavě na Martově poli, druhá se zabývala přípravou samotného jednání a třetí řešila otázky administrativní.⁶⁸

Mezinárodní konference začala 26. srpna 1867, zúčastnilo se jí šestnáct delegátů jednotlivých Pomocných Společností a devět zástupců vlád, což bylo považováno za nevalnou účast. Delegáti tuto schůzi označili za první mezinárodní konferenci Společnosti Červených křížů, protože jednání v Ženevě v roce 1863 považovali pouze za ustavující. Nejvypjatější debata se vedla o tom, jestli ženevský Komitét zůstane ústředním hnutím nebo přesune svou agendu do Paříže. Nakonec se členové schůze domluvili, že toto rozhodnutí oddálí, což znamenalo úspěch pro Ženevu. Hlavním důvodem tohoto rozhodnutí byla skutečnost, že vysoké vojenské kruhy Francie neprojevovaly přízeň ženevským projektům, pouze loajálně plnily, co si Napoleon III přál. Proto Paříž nebyla prozatím pro působení Mezinárodního komitétu vhodná.⁶⁹

Jednání byla živá a plná optimismu, delegátům se zdálo, že drsné zákony války ustupovaly před útokem veřejného mínění. Pod dojmem, že se dílo daří, vznikala radikálnější stanoviska, na jejichž základě byla přijata řada rezolucí, při jejichž stylizaci nebyl brán zřetel na stávající konvenci. Účastníci konference se rozešli s pocitem dobře vykonané práce a se slibem, že se příští rok sejdou v Berlíně. Neuvážili však, že rok 1868 určily mocnosti jako rok, kdy v Ženevě proběhne diplomatická konference, která by se měla zabývat revizí stávající úmluvy z roku 1864. Pomocná Společnost v Berlíně shledala, že svolání schůze před diplomatickou konferencí by bylo zbytečné a odložila schůzi na rok 1869.⁷⁰

Ženevská konference roku 1868 představovala studenou sprchu pro účastníky pařížských jednání. Diplomaté se nenechali strhnout opravnými snahami, vytčenými na předešlém kongresu, a odmítli podřizovat zájmy své země filantropům a humanistům. Mezinárodní komitét se zalekl takového postoje, netroufl si předložit konferenci návrh pařížských rezolucí a ze strachu, že by ohrozil další fungování organizace, prezentoval pouze několik myšlenek. Zástupci států však byli nekompromisní a komitét vydal prohlášení, že znění

⁶⁸ DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 183–184.

⁶⁹ BENNETT, s. 89–90.

⁷⁰ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 96–97.

konvence z roku 1864 zůstává bez změny.⁷¹ Za jediný vstřícný krok konference se dalo považovat přijetí čtrnácti dodatkových článků, z nichž nejdůležitější rozšiřovaly zásady první Ženevské úmluvy na námořní konflikty. O uznání článků se jednalo několik let, ale nakonec nebyly ratifikovány ani jednou zemí. Překvapení představovala i samotná účast na kongresu, z dvaceti dvou zemí, které podepsaly první Ženevskou úmluvu, přijalo pozvání pouze čtrnáct států. Většina vlád se však omluvila za neúčast a byla ochotna připojit se k rozhodnutí, která budou eventuálně přijata.⁷²

V roce 1868 se uskutečnila ještě jedna schůze, která nebyla pořádána Červeným křížem, ale z iniciativy ruského cara Alexandra II., ovlivněného humanistou a diplomatem Fjodorem Fjodorovičem Martensem. Schůze měla statut mezinárodní konference, konala se 11. prosince v Petrohradu a účastnilo se jí šestnáct států. Výsledkem byla Deklarace o zákazu používání výbušných nábojů o váze menší než čtyři sta gramů, známá také pod názvem Petrohradská deklarace.⁷³ Autoři formulovali zásadu vojenské účelnosti a zbytečného strádání: „*Jediný legitimní cíl, kterého by se státy měly snažit dosáhnout, je oslabení vojenských sil nepřítele. Za tímto účelem stačí vyřadit z boje co největší počet lidí. Použití zbraní, které zbytečně zvyšuje utrpení osob vyřazených z boje, nebo nutně způsobují jejich smrt, by přesahovalo rámec tohoto cíle.*“⁷⁴ Petrohradská deklarace ovlivnila vývoj mezinárodního humanitárního práva a Červeného kříže a byla předzvěstí budoucích úmluv, které určily pravidla pro vedení války.

Druhý sjezd Pomocných Společností se konal v dubnu 1869 v Berlíně. Účastnilo se dvaatřicet delegátů ze sedmnácti zemí a velké množství obecnstva z vysokých kruhů. Na programu jednání byla debata o doplňcích Ženevské konvence pro námořní války. Charakteristická pro tuto schůzi byla také rozmluva o činnosti organizací v době míru. Řada Pomocných Společností prováděla humanitární akce v míru automaticky od svého vzniku, týkaly se především

⁷¹ MOOREHEAD, s. 58.

⁷² ŠVEJNOHA, s. 51–52.

⁷³ *140th Anniversary of the 1868 St. Petersburg Declaration*. In: International committee of the red cross [online], [cit. 2016-02-17], Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/st-petersburg-declaration-281108.htm>.

⁷⁴ OBERSON, s. 7.

stavby sirotčinců a ošetřování nemocných. Názory na tuto činnost byly různé a účastníci nedospěli k jednotnému rozhodnutí, především Prusové se stavěli proti tomu, aby se síly Červených křížů tříštily. Na shromáždění bylo alespoň konstatováno, že se Společnosti mohly sdružovat k humanitární práci za předpokladu, že budou plnit své válečné povinnosti. Z jednání vyšla i žádost, aby v případě války poskytly neutrální mocnosti válčícím stranám své lékařské vybavení a personál, čímž byla dotčena i otázka vzájemné pomoci, která v pozdější práci Červeného kříže hrála velkou úlohu.⁷⁵

Význam této konference spočíval v založení Ústřední pátrací agentury Mezinárodního výboru Červeného kříže, která začala poprvé působit během prusko-francouzské války. Jejím úkolem bylo zprostředkovávat zprávy o válečných zajatcích, nezvěstných vojácích, informovat jejich rodiny a navracet soukromý majetek mrtvých vojáků pozůstalým. Po každé bitvě měl velitel vítězné armády povinnost vytvořit seznam jmen raněných a padlých, který musel neprodleně odeslat příslušným úřadům.⁷⁶ Posledním důležitým počinem konference bylo usnesení o vydávání čtvrtletního Bulletinu, jehož první číslo vyšlo v říjnu 1869 a obsahovalo dvacet pět zpráv o činnosti národních Pomocných Společností.⁷⁷

5.2 Konference v 80. letech 19. století

Mezi berlínskou konferencí a následujícím sjezdem, který se konal v Ženevě, byla prodleva patnácti let, kterou zapříčinily válečné konflikty. Jednalo se o německo-francouzskou válku v letech 1870–1871 a rusko-tureckou válku 1877–1878. Přínosem těchto bojů bylo, že válčící strany, vyjma Turecka, respektovaly Ženevskou úmluvu. Tyto konflikty však celkově vedly ke zhoršení mezinárodní situace a odkládání konferencí. Mezinárodní komitét vyvíjel maximální snahu, aby vytvořil podmínky pro svolání kongresu. Plánoval sjezd ve Vídni v roce 1871, ve stejném městě u příležitosti světové výstavy v roce 1873 a v Bruselu v roce 1876 v rámci velkého hygienického kongresu. Všechny snahy nicméně

⁷⁵ DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 188–189.

⁷⁶ OPPENHEIM, s. 170–172.

⁷⁷ ŠVEJNOHA, s. 48–49.

ztroskotaly a nastala doba stagnace ve vzájemných stycích. Pro toto období bylo charakteristické utužování jednotlivých národních společností a budování jejich vztahu ke státní správě.⁷⁸

Dlouho očekávaná konference se uskutečnila v roce 1884 v Ženevě. Stalo se tak u příležitosti dvacátého výročí podepsání první Ženevské úmluvy, z toho také vyplývalo jedno z hlavních témat, a sice rekapitulace práce Červených křížů.⁷⁹ Na programu byla také otázka, zda by národní organizace měly být závislé na vojenské moci. Především němečtí delegáti, pohlceni státním militarismem, hlasovali pro absolutní kontrolu jednotlivých Červených křížů armádou, ostatní země s nimi nebyly za jedno a rozhodnutí se odložilo. Stejný postup praktikoval sjezd i v opětovné otázce použití sil Červených křížů v míru, kdy Německo zastávalo názor, že Společnosti by se měly soustředit na případnou pomoc ve válce a neplýtvat silami v míru.⁸⁰

Na rozdíl od předchozích schůzí, které nesly název konference Pomocných Společností, nazývala se Ženevská, v roce 1884, jako konference Společností Červeného kříže. Delegáti v Ženevě také otevřeli otázku pravomocí, struktury a role Mezinárodního komitétu, která měla být hlouběji prodiskutována až na dalším kongresu.⁸¹

Ten se sešel v Karlsruhe v roce 1887 za klidnější a smířlivější atmosféry a v hojném počtu účastníků. Význam konference spočíval ve vymezení funkce ženevského Mezinárodního komitétu a stanovení podmínek, za kterých můžou být další národní společnosti přijaty do svazku Červených křížů. Bylo rozhodnuto, že v Komitétu nebudou zastoupeny všechny země, aby si zachoval svou neutralitu, ze stejného důvodu také nesměl přijmout žádnou finanční podporu. Úkolem orgánu bylo prozatím vydávat Bulletin, podporovat nově vznikající národní komitétu, zprostředkovávat komunikaci mezi Společnostmi, dohlížet na dodržování Ženevské úmluvy a nadále se zasazovat o šíření

⁷⁸ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 104–115.

⁷⁹ BENNETT, s. 168.

⁸⁰ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 213–214.

⁸¹ MOOREHEAD, s. 129.

humanitárních myšlenek.⁸² Konference se shodla ve dvanácti bodech na podmínkách pro eventuální přijetí nové národní společnosti. „1. Musí býti ve státě, v němž je Ženevská konvence v platnosti, 2. v tomto státě nesměl již před tím Mezinárodní Komitét uznati žádnou společnost jinou, 3. musí býti uznána vládou své země za pomocníka zdravotní služby vojenské., 4. jmenovati se Společností Červeného kříže, 5. přijati za svůj znak červený kříž v bílém poli, 6. míti v čele centrální komitét, který ji reprezentuje proti jiným společnostem, 7. pojmouti do své působnosti celý stát i jeho závislá území, 8. přijímati do společnosti všechny občany bez rozdílu národnosti, pohlaví, náboženství, nebo politického přesvědčení, 9. míti ve svém programu všechny složky vojenské služby sanitní, 10. slíbiti, že se bude připravovati v době míru k tomu, aby mohla býti užitečnou v době války, 11. přijmouti princip morální solidarity, která slučuje společnosti všech národů, 12. slíbiti, že bude zachovávat styk s jinými národními společnostmi a Mezinárodním Komitétem.“⁸³

5.3 Konference v 90. letech 19. století

V roce 1892 došlo k páté konferenci, která zaznamenala doposud největší účast a poprvé se dostavili i delegáti Turecka, které předchozí sjezdy ignorovalo. Účastníci projednávali, co bylo třeba učinit ke zdokonalení sanitních služeb a opět bez výsledku rozebrali otázku rozšíření Ženevské konvence na válku námořní. Proběhla i jednání o ochraně znaku Červeného kříže, při kterém Mezinárodní Komitét s povděkem poukazoval na počínání uherské vlády, která vytvořila zákon trestající zneužívání symbolu, a žádal ostatní státy, aby učinily stejná opatření.⁸⁴

V pořadí šestou konferenci Společností Červeného kříže hostila v roce 1897 Vídeň. Mělo to znamenat jakési přiznání se Rakouska k myšlence Červených křížů, protože do té doby působilo na území monarchie deset Pomocných Společností, které spolu nekomunikovaly a nespolupracovaly. Dalším krokem vpřed byla změna názoru Rakouska a Německa na práci

⁸² DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 132–134.

⁸³ Tamtéž, s. 134.

⁸⁴ DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 215–216.

Červeného kříže v míru. Zástupci obou zemí se vyjádřili pro poskytování pomoci v případě přírodních katastrof a epidemií. Konference znovu vyzvala vládní delegáty, aby prodebatovali rozšíření konvence na námořní konflikty, a aby se zajistili o právní ochranu znaku Červeného kříže ve svých zemích.⁸⁵

Konference v letech osmdesátých a devadesátých byly podporovány evropskou aristokracií, která tak činila z humanitárních pohnutek i prestižních důvodů. Především pruská královna Augusta a její dcera Viktorie Luisa štědře přispívaly na nové nemocniční vybavení. Také hrabě Somaglia poskytl finance, díky kterým bylo možné rychleji odstraňovat raněné z bitevního pole.

V roce 1899 se konala z podnětu Ruska velká mírová konference v Haagu, která představovala mezník ve vývoji novodobého mezinárodního práva. V 19. století byla válka považována za prostředek politiky států, platila převaha moci nad právem a ve všech zemích se zbrojilo, což vedlo k vzniku systému tzv. ozbrojeného míru.⁸⁶ Podle ruského memoranda se nastávající konference měla zabývat *„nejúčinnějšími prostředky k zajištění dodržování skutečného a trvalého míru pro národy a předem položit meze stoupajícímu vývoji tehdejšího zbrojení.“*⁸⁷ Nadměrné zbrojení finančně vyčerpávalo jednotlivé státy a vedlo k hospodářským problémům, proto nebyl stav ozbrojeného míru dále udržitelný a car Mikuláš II. se rozhodl tuto situaci řešit. Výrazně k tomu přispěla i skutečnost, že Rusko nedokázalo držet krok s ostatními velmocemi, a aby nezaostávalo, chtělo omezit zbrojení u svých potenciálních nepřátel.

Konference se sešla 18. května 1899, účastnilo se jí dvacet šest států z Evropy, Ameriky i Asie. Všem zemím, bez rozdílu velikosti a stupně vývoje, byla přiznána rovnost hlasů. Do jisté míry lze schůzi v Haagu považovat za pokračování velkých mezinárodních setkání, jako byly vídeňský kongres nebo vestfálská konference. Rozdíl tkvěl v tom, že předchozí schůze se konaly za účelem ukončení válek a k zajištění dočasné politické rovnováhy, kdežto haagská

⁸⁵ ŠVEJNOHA, s. 61.

⁸⁶ ONDŘEJ, Jan a kol., *Mezinárodní humanitární právo*, Praha 2010, s. 98.

⁸⁷ Tamtéž.

konference byla prevencí proti dalším konfliktům a její svolání částečně pramenilo z mravního a lidského zájmu.⁸⁸

Program spočíval především v úpravě mezinárodního práva podle vzoru ženevských konferencí a byl svěřen třem komisím. První se zabývala otázkami omezení zbrojení, druhá úpravou válečného práva a třetí řešením mezinárodních sporů. Otázky týkající se péče o raněné byly na podnět Mezinárodního výboru Červeného kříže přenechány zvláštní konferenci, která nečinila nová usnesení, ale dbala o revizi dosavadní konvence.⁸⁹

Prvotní přání konference, omezit zbrojení, nebylo vyslyšeno, avšak konference přijala tři úmluvy a rezoluci s přáním omezit vojenské náklady v zájmu materiálního blaha lidstva. První byla Úmluva o pokojném vyřizování mezinárodních sporů, druhá Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války a třetí Úmluva o rozšíření Ženevské úmluvy, z roku 1864, na válku námořní. Kongres kodifikoval mezinárodní válečné právo a uzákonil povinnosti válčících stran v bitvách na moři, čímž byla dokonána dlouhodobá snaha Červeného kříže. Konference přijala i tři deklarace, a sice zákaz vrhání střel z balónů, zákaz střel rozšiřující jedovaté plyny a zákaz třaskavých nábojů.⁹⁰

Tyto úmluvy a deklarace utvořily Haagskou úmluvu a položily základ tzv. haagského práva. Inspiračním zdrojem se stala především Bruselská deklarace z roku 1874, vycházející z Petrohradské deklarace a Lieberova kodexu. Do preambule Haagské úmluvy bylo přijato ustanovení, známé jako Martensova klauzule, která se dovolávala zvyklostí mezi civilizovanými národy, zákonů lidskosti a požadavků veřejného svědomí. Stalo se tak z důvodu rychlého rozvoje vojenské techniky, která by mohla prakticky zbavit významu ochranu poskytnutou úmluvou. Haagská konference v podstatě nastavila pravidla a prostředky pro vedení války, které vyplývaly nejen z mezinárodních smluv, ale i z nepsaných zákonů lidskosti, a společně s Ženevskou úmluvou položila základy

⁸⁸ ONDŘEJ, s. 97–100.

⁸⁹ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 158.

⁹⁰ ONDŘEJ, s. 96–101.

mezinárodního humanitárního práva. Byla první moderní kodifikační konferencí, která se stala vzorem pro konání podobných konferencí ve dvacátém století.⁹¹

Ženevské a haagské právo tedy vytvořily samotné mezinárodní humanitární právo, ve kterém byly tyto dvě větve v úzkém sepětí. „*Ženevské právo, neboli vlastní humanitární právo, bylo určeno na ochranu příslušníků ozbrojených sil, kteří se přímo nebo již neúčastnili boje, a osob, které se aktivně podílely na nepřátelských akcích, zejména civilistů. Haagské právo, neboli vlastní válečné právo, stanovilo práva a povinnosti stran v konfliktu při provádění vojenských operací a omezilo prostředky k působení škod nepříteli.*“⁹² Tyto dvě oblasti nebyly výrazně oddělené, k čemuž přispíval i fakt, že některá ustanovení haagského práva měla chránit oběti konfliktů, naopak ženevské právo usilovalo v některých svých člancích o omezení vojenské činnosti. Úkolem Mezinárodního výboru Červeného kříže bylo dohlížet na dodržování pravidel, které určily obě větve mezinárodního humanitárního práva.⁹³

5.5 Konference do 1. světové války

Sedmá konference mezinárodních křížů se konala v Petrohradě, byla pořádaná ruským komitétem a demonstrovala bohatství říše. Zástupci států hovořili především o užívání haagských smluv a revizi ženevské úmluvy, kterou bylo třeba doplnit a upravit na základě nových skutečností, které rok 1864 neznal. Snažení o přepracování úmluvy, vyvrcholilo na diplomatické konferenci v Ženevě v roce 1906. Schůze se zúčastnilo třiasedmdesát delegátů, kteří zastupovali třicet šest států. Vznikla Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a ztroskotaných příslušníků ozbrojených sil na moři, která rozšířila a nahradila mezi smluvními státy konvenci z roku 1864. K této konvenci přistoupilo do začátku první světové války třicet šest států z celého světa. Diplomaté se shodli, že bude třeba kvůli nově přijatým zásadám upravit i haagskou námořní konvenci z roku 1899.⁹⁴

⁹¹ FUCHS, Jiří, *Mezinárodní humanitární právo*, Praha 2007, s. 15.

⁹² OBERSON, s. 4.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 228–239.

V červnu 1907 se konala konference Červených křížů v Londýně a znamenala průlom v dosavadním stanovisku Velké Británie, která až dosud přehlížela dobrovolnou sanitní službu. Konference reagovala na zkušenosti z rusko-japonské války z roku 1904, především na uplatnění žen v ošetrovatelství a zprostředkovávání styků s válečnými zajatci. Delegáti debatovali o propagaci myšlenek Červeného kříže, rozšíření znalosti úmluv mezi prosté vojáky, práci národních společností v míru a o rozměru intervence neutrálů v konfliktu.⁹⁵

V říjnu 1907 se uskutečnil kongres v Haagu za účelem revize stávající Haagské úmluvy. Z velké části se jednalo o zpřesnění stávajících pravidel, nová byla především Úmluva o právech a povinnostech neutrálních států v námořní válce a Úmluva o přizpůsobení zásad Ženevské úmluvy z roku 1906 pro válku námořní.⁹⁶

Poslední shromáždění Červených křížů před první světovou válkou se sešlo v roce 1912 ve Washingtonu. Zastoupeno bylo dvacet pět Společností, poprvé se dostavili zástupci většiny jihoamerických republik a Číny. Demokratické prostředí Spojených států zajistilo živější a rozmanitější diskuze, než tomu bylo na předešlých kongresech v Rusku a Anglii. Nejzásadnější diskuze byla rozpoutána domácím delegátem M. R. Clarkem, který promluvil o úloze Červeného kříže při povstáních a vyjádřil se, aby Společnosti poskytovaly při takových příležitostech pomoc na obou stranách. To bylo samozřejmě nepřijatelné pro řadu evropských delegátů, kteří nehodlali prostřednictvím Červeného kříže podporovat buřiče a revolucionáře. Dále jednotlivé Společnosti poreferovaly o své činnosti, byl přečten seznam významných darů a finančních příspěvků od bohatých mecenášů a ženevskému Komitétu svěřeno rozhodnutí, kde se bude konat sjezd v roce 1917. Účastníci nemohli tušit, že se sejdou až za deset let, jelikož jejich snažení přerušila Velká válka, která znamenala novou epochu v historii Červeného kříže.⁹⁷

⁹⁵ ŠVEJNOHA, s. 70.

⁹⁶ STOKLASOVÁ, s. 40–41.

⁹⁷ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 183–186.

6 Nasazení Červeného kříže v konfliktech do roku 1900

6.1 Konflikty v 60. letech 19. století

V lednu 1864 došlo ke společnému útoku rakouské a pruské armády na Dánsko, za kterým stál spor o Šlesvicko a Holštýnsko. Tato dvě území patřila pod správu Dánska, ale zároveň byla členy německého spolku. V roce 1863 usedl na trůn nový král a Dánové přijali ústavu, podle které bylo Šlesvicko plně začleněno do Dánského království. Na tento krok pobouřeně reagovalo Prusko i Rakousko odesláním ultimáta, které Dánové odmítli.⁹⁸

Nově vzniklý Mezinárodní komitét se rozhodl vyslat na každou stranu fronty jednoho svého zástupce, který měl roli nestranného pozorovatele. Účel návštěvy spočíval v shromažďování informací o chování armád k raněným, šíření rezoluce nedávné konference a v aktivní pomoci raněným. Prusko-rakouskou armádu navštívil doktor Louis Appia, který byl přijat vlídně a navštívil řadu osobností. Účastnil se několika vojenských akcí v předních liniích, během kterých poskytoval své operační služby a rozšiřoval myšlenky nového hnutí mezi důstojníky. Appia ve své konečné zprávě kladně hodnotil činnost dobrovolných lékařů a sester a jejich spolupráci s armádou. Usoudil, že ranění nepřátelé byli ošetřováni se stejnou péčí jako vojáci rakouští a pruští a že především nově vzniklá Pomocná Společnost v Prusku poskytla značnou pomoc.⁹⁹

Druhým delegátem Mezinárodního výboru byl Charles Van de Velde, jehož přijetí v Dánsku bylo spíše vlažné. Šířila se totiž zpráva o návštěvě Appia na druhé straně fronty, což budilo u neinformovaných Dánů nedůvěru. V době návštěvy ustupovalo domácí vojsko a jeho vrchní velitelé neměli pochopení pro humanitární myšlenky. Dánsko nechávalo své raněné ve spěchu nepříteli a jeho vlastní sanitní služba byla nedostatečná. Van de Velde shledal uspokojivými

⁹⁸ *Prusko-rakouská válka*. In: Válka [online], [cit. 2016-03-16], Dostupné z: http://www.valka.cz/232-Prusko-rakouska-valka?utm_source=valka_cz&utm_medium=article&utm_campaign=serial

⁹⁹ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 83–88.

pouze ambulance v druhé linii a po válce inicioval vznik Pomocné Společnosti v Dánsku.¹⁰⁰

Tuto válku vnímal Komitét jako ideální příležitost k aplikování jednotlivých bodů Ženevské rezoluce, a proto výsledky obou delegátů přijal rozpačitě. Samotnou akci však považoval za úspěch. Doktoři Appia a Van de Velde se stali prvními reprezentanty Červeného kříže ve válečném konfliktu a prvními, kteří nosili pásku se symbolem organizace na paži.¹⁰¹

Válka prusko-rakouská v roce 1866 byla vyvrcholením Bismarckových snah o oslabení Rakouska a rozšíření pruského vlivu. Spojenectví ve válce proti Dánsku přineslo společnou kořist v podobě dobytých území, která si Rakousko a Prusko nedokázali rozdělit. Bismarck se proto začal připravovat na válku a doufal, že se mu podaří rychlý útok na nepřipraveného nepřítele. Nejprve dojednal spojenectví s Itálií, která chtěla získat Benátsko, následně si zajistil neutralitu Francie, která doufala v oslabení obou soupeřů. Rychlý útok se zdařil a Prusko porazilo Rakousko 3. července 1866 v bitvě u Hradce Králové.¹⁰²

V době vypuknutí války ratifikovalo Ženevskou konvenci čtrnáct států, včetně Pruska, ale Rakousko doposud razantně odmítalo přidat svůj podpis. I přes značné naléhání švýcarských a francouzských delegátů nepřijala Vídeň Ženevskou konvenci. Mezinárodní výbor se obával, jak bude probíhat péče o raněné v případě, že jedna z válčících zemí není signatářem úmluvy. Rakousko si nepřálo intervenci Mezinárodního výboru, domnívaje se, že by pouze omezoval jeho armádu a nijak by nepřispěl k účinnosti dosavadních zařízení pro raněné. Částečné uklidnění přinesl postoj Pruska, jehož generálové dostali rozkaz respektovat Ženevskou úmluvu bez ohledu na to, zda Rakousko udělá totéž.¹⁰³

Přístup obou států k raněným byl tedy, stejně jako v předchozí válce dánské, rozdílný. Pruská Společnost se na válku dobře připravila, disponovala sto dvaceti pobočkami mezinárodního kříže, ukázkově plnila své závazky a

¹⁰⁰ *The German-Danish war (1864)*. In: International committee of the red cross [online], [cit. 2016-03-16], Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvu.htm>

¹⁰¹ MOOREHEAD, s. 41–43.

¹⁰² EISNER, David, *Bismarck, Rakousko a předběžný mír v Mikulově*. In: Historický obzor 22, 2005, 1/2, s. 66.

¹⁰³ BENNET, s. 70–71.

kooperovala s vojenským velením. Pilně hromadila velké množství zdravotnického materiálu a pečovala o zvětšující se množství peněz z dobročinných příspěvků a sbírek. Téměř každý den byl z Berlína na frontu vypraven vlak s potřebným materiálem. Mezinárodní výbor se zasloužil, že se na nádražích zřídily občerstvovací stanice, které poskytovaly odpočinek raněným při cestě do nemocnic. Pruští dobrovolníci ctili zásadu neutrality a ošetřovali i nepřátele, které nechala jejich armáda na bojišti. Situace na druhé straně fronty byla zcela opačná. Rakouská zdravotnická služba trpěla nedostatkem materiálu, financí i kvalifikovaných pracovníků a na místo, kde jí bylo třeba, dorážela se zpožděním nebo vůbec. Její úsilí se jevilo ubohým ve srovnání s Pomocnou Společností v Prusku. Rakouské velení nerespektovalo neutralitu pruských lékařů a bralo je do zajetí.¹⁰⁴

Chování Pruska v této válce mělo dozajista vliv na stanovisko Rakouska, které bezprostředně po prohrané válce přistoupilo k Ženevské úmluvě a vytvořilo Pomocnou Společnost. Ta se snažila zmírnit dopady konfliktu tím, že pomáhala raněným vojákům dostat se domů a zřizovala občerstvovací stanice. Zahájila také sbírku, jejíž výtěžek byl použit na podporu válečných invalidů a jako podpora rodinám padlých.

Do konfliktu zasáhla také Itálie, která byla jedním z prvních signatářů konvence, ale pomocná společnost zde prakticky neexistovala. Převažovalo mínění, že organizace by neměla vznikat v době míru, protože se samovolně vzchopí a vzroste v případě války. To se nicméně nestalo, vzniklo pouze čtrnáct poboček, které se nemohly opřít o dostatečnou finanční podporu. Avšak žádosti italské Pomocné Společnosti o pomoc ostatních zahraničních komitétů byly vyslyšeny. Francouzi a Švýcaři poslali peníze a lékařský materiál, což byl první případ mezinárodní humanitární pomoci v dějinách Červeného kříže.¹⁰⁵

¹⁰⁴ BENNET, s. 71–72.

¹⁰⁵ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 90–92.

6.2 Konflikty v 70. a 80. letech 19. století

V roce 1870 došlo ke konfliktu mezi Francií a Pruskem. Bismarck tento střet pečlivě plánoval a byl informován o nepřipravenosti Paříže. Události se vyvíjely rychle, Bismarck si zajistil podporu německých států, překročil hranice, došlo k několika bitvám a 2. září Napoleon III. kapituloval u Sedanu. Ve Francii bylo svrženo císařství, vyhlášena republika, následně byl podepsán mír s Pruskem a proklamováno německé císařství. Za této nepřehledné situace došlo v Paříži ke vzpouře radikálů, která byla krvavě potlačena.

Pomoc raněným z pruské strany navázala na zkušenosti z předešlé války. Významným posunem vpřed byl především vznik centrálního Komitétu pro celé Německo, který v případě války převzal vedení jednotlivých poboček a organizoval jejich práci. Dílčí národní komitéty proto pracovaly efektivněji, získávaly materiál a finance a poskytovaly kvalifikovaný pracovní personál. Pruský Červený kříž se zasloužil o transport velkého počtu raněných, ke kterému použil speciálně upravené vlaky. To vedlo k rozšíření občerstvovacích stanic a vzniku nových lazaretů v blízkosti železnic. Připravenost organizace se potvrdila při péči o čtyři sta tisíc válečných zajatců, kteří potřebovali lékařskou péči, jídlo a teplé oblečení.¹⁰⁶

Naproti tomu Francie ukázala v otázkách pomocných společností absolutní nepřipravenost. Centrální komitét v Paříži začal pracovat až při vyhlášení války a jeho mobilizace byla zdlouhavá. Hnutí se nakonec rozrostlo a bylo schopné poskytovat rozsáhlou zdravotní péči, ale ani zdaleka nedosahovalo takových kvalit jako pruské Společnosti.¹⁰⁷

Ženevskou úmluvu proklamativně dodržovaly oba státy, avšak skutečnost byla jiná. Francouzští vojáci neznali zásady konvence a samotná sanitní služba nebyla označena znakem červeného kříže. Ani centrální Komitét v Berlíně nezpravil svou armádu včas o úmluvě a teprve se zpožděním vydával letáky s jejím zněním.¹⁰⁸

¹⁰⁶ MOOREHEAD, s. 83.

¹⁰⁷ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 104–115.

¹⁰⁸ ŠVEJNOHA, s. 51–52.

V konfliktu se poprvé uplatnila pátrací služba Mezinárodního výboru Červeného kříže, která se postarala o výměny seznamů zajatců mezi stranami. Naplno se také rozvinula humanitární pomoc neutrálních států, když byla založena mezinárodní kancelář v Baalu, která měla na starosti přijímat dary a finanční pomoc a přerozdělovat ji mezi válčící státy. „*Anglie sebrala na penězích sedm a půl milionu franků a odeslala dvanáct tisíc beden zboží. Také Švédsko, Norsko, Rusko, a Rakousko zaslaly značné sumy i materiál. Itálie poskytla zejména materiál obvazový, Španěly a Portugalsko vína. V belgických lazaretech bylo ošetřováno mnoho válečných raněných a Nizozemí zařídilo jedenáct ambulancí, na něž přispěly také jeho vzdálené asijské kolonie. Rusko a Švýcarsko vyslalo na bojiště své vojenské lékaře. Civilní lékaři přišli z Itálie, Rakouska, Lucemburska.*“¹⁰⁹

Za zmínku stojí obdivuhodná osobní intervence Henryho Dunanta, který se vydal do rozbořené Paříže vyjednávat o vystěhování nemocných, raněných, žen a dětí. Úsilí bylo odměněno úspěchem a z města odešlo přes deset tisíc lidí, kteří našli přístřeší u pruského Červeného kříže. Tuto pomoc dohodl Dunant předem při návštěvě saského prince Alberta.¹¹⁰

V roce 1875 došlo ke konfliktu mezi Slovy a Turky na Balkáně, který začal povstáním Hercegoviny proti tureckému útlaku. Srbsko a Černá Hora se rozhodly hájit povstalce a spoléhaly na podporu Ruska, které se dočkaly v dubnu 1877. Na stranu slovanských národů se přidalo také Rumunsko, které vyhlásilo svoji nezávislost. Turecko kapitulovalo 3. března 1878, což pro Rusko znamenalo neobyčejné zesílení vlivu na Balkáně (minimálně do Berlínského kongresu).¹¹¹

V konfliktu se uplatnily Společnosti všech válčících zemí, ale nejrozšířenější byla péče ruského Červeného kříže, který daroval deset milionů rublů na ošetřování raněných a vytvoření speciálních sanitních oddílů doprovázejících armádu v nejtěžších pochodech. Společnosti byl také plně svěřen transport pacientů, který probíhal po železnici a nově i po moři. Ruský Červený

¹⁰⁹ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 109.

¹¹⁰ DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 200–201.

¹¹¹ BOISSIER, Pierre, *From Solferino to Tsushima*, Ženeva 1985, s. 298–317.

kříž si za války vysloužil respekt vojenských autorit svou organizovaností a mírou práce, kterou vykonal. Na druhé straně v Turecku došlo k založení Pomocné Společnosti teprve deset dní před válkou a sultán ji schválil pouze pod podmínkou, že bude užívat jiného znaku než kříže. Hlavním úkolem bylo navázat styky s cizinou a získat finanční prostředky. Turecká Společnost nevyvinula velkou aktivitu, zřídila několik ambulancí a pečovala především o uprchlíky v Cařihradu.¹¹²

Balkánská válka rozšířila okruh zájemců o Červený kříž a během konfliktu nebo bezprostředně po něm vytvořily všechny zúčastněné země svoji pomocnou společnost. Vážené postavení měla Pomocná Společnost v Černé Hoře, kde armáda neměla svou vlastní sanitní péči a přenechala ji zcela Červenému kříži.

Mezinárodní výbor Červeného kříže zřídil pomocnou kancelář v Terstu, která měla plnit stejný úkol jako ta v Baalu v roce 1870, a sice přijímat dary a přerozdělovat je Pomocným Společnostem. Pomoc neutrálnů nebyla tak intenzivní jako v předchozí válce, za zmínku stojí pouze příspěvek z Londýna ve výši půl milionu franků. Centrální komitét hodnotil kladně skutečnost, že většina válčících zemí respektovala Ženevskou úmluvu a ošetřovala i raněné nepřátele. Výjimkou bylo Turecko, které podepsalo konvenci již v roce 1865, ale nedodržovalo ji a vojenští velitelé často ani nevěděli, že existuje.¹¹³

Ve válce mezi lety 1875–1878 nebyla otázka vlivu na Balkáně vyřešena a tento prostor zůstal nadále dějištěm vzpour a bojů. V roce 1885 se rozpoutal konflikt mezi Srby a Bulhary, který byl důsledkem hraničních sporů. Obě země během války dodržovaly Ženevské úmluvy a ošetřovaly i raněné nepřátele. Na žádost Mezinárodního výboru zřídil rakouský Červený kříž pomocnou kancelář ve Vídni, která přerozdělovala dary od neutrálnů a vyslala delegáty do Srbska i Bulharska, aby posoudili potřeby Pomocných Společností v jednotlivých zemích.¹¹⁴

¹¹² BOISSIER, Pierre, *From Solferino to Tsushima*, s. 298–317.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ *The Serbo-Bulgarian war (1885-1886)* In: International committee of the red cross [online], [cit. 2016-03-16], Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvx.htm>

6.3 Mimoevropské konflikty

V roce 1894 se rozhořel konflikt mezi Čínou a Japonskem, který lze přirovnat k rakousko-pruské válce v roce 1866. Stejně jako Rakousko i Čína odmítala Ženevskou konvenci a nedisponovala žádnou společností pro pomoc raněným. Její představitelé měli zájem o vytvoření Pomocné Společnosti a přijetí do rodiny Červených křížů, ale úmluvu podepsat nechtěli. Mezinárodní výbor reagoval jasně, že není možné oficiálně uznat existenci Červeného kříže ve státě, který není signatářem úmluvy.¹¹⁵

Na druhé straně Japonsko podepsalo úmluvu v roce 1886 a řídilo se jejími pravidly bez ohledu na stanovisko nepřítele. Pomocné Společnosti japonského Červeného kříže odvedly vzornou práci a ukázaly svou připravenost a organizovanost. Válka, a s ní spojený přesun raněných, probíhala na pevnině i na moři. Japonský Červený kříž vypravoval transportní vlaky, ale na výstavbu lodí neměl dostatečné množství času a financí, proto dobrovolníci působili přímo na palubě válečných plavidel. Poprvé ve své historii byl Červený kříž zapojen do námořní války a tato zkušenost částečně iniciovala rozšíření Ženevské úmluvy na moře.¹¹⁶

V roce 1898 proběhla válka mezi Španělskem a Spojenými státy, které chtěly vytlačit své soupeře ze středoamerické oblasti. Španělské zámořské kolonie Kuba, Portoriko a Filipíny se vzchopily ke vzpouře s podporou Spojených států a zvítězily.

Úkol španělského Červeného kříže spočíval především v poskytnutí přístřeší a léčbě nemocných repatriantů, kteří se vraceli z amerických osad. S tímto procesem pomáhala řada neutrálních států, zejména Francie, Portugalsko, Rakousko a Německo. Mezinárodní výbor pořádal sbírky a požádal obě strany konfliktu o respektování námořních doplňků konvence z roku 1866. Prosba byla vyslyšena, státy přislíbily dodržování dodatků a skutečně tak i činily.¹¹⁷

¹¹⁵ BOISSIER, s. 318–321.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ BENNETT, s. 165–167.

Spojené státy byly zemí, ve které měla civilní pomocná služba tradici. Především ve válce Severu a Jihu byla provozována v úctyhodném rozsahu. V jejím čele stála Clara Barton, energetická žena se silným humanitním cítěním, která organizovala práci ve Washingtonu, dohlížela na zřizování nemocnic, doprovázela armádu, pečovala o raněné a zřídila zpravodajskou službu o mrtvých a nezvěstných. Po občanské válce, ale činnost Společnosti skončila a Amerika stála stranou oficiálního hnutí Červených křížů. Salvador byl prvním státem amerického kontinentu, který přijal Ženevskou konvenci v roce 1874. Vzájemné boje přivedly v roce 1879 k podpisu Argentinu, Bolívii, Peru a Chile. Avšak větší význam mělo až přistoupení Spojených států a vytvoření Americké Společnosti Červeného kříže v roce 1882, která byla průkopníkem mírové práce při povodních, epidemiích a jiných živelných pohromách doma i v zahraničí. V konfliktu se Španělskem předvedla Pomocná Společnost Spojených států své kvality. Ihned po vypuknutí vzpoury na Kubě byly vyslány ošetřovatelky a pomocný personál, společně se zásilkami léků, potravin a oblečení do Santiaga. Červený kříž pečoval nejen o raněné, ale i o trpící obyvatelstvo.¹¹⁸

V kolonizované Africe nepůsobily při válečných konfliktech samotné Pomocné Společnosti, ale pracovaly zde národní Společnosti Červeného kříže z evropských zemí. Při bojích v jižním Alžíru pomáhala francouzská Pomocná Společnost, při válce v Eritrei zase zasahoval italský Červený kříž. Britové organizovali pomoc při střetech se Zuly, ve válce transvaalské nebo při povstání Mahdího v Sudánu.¹¹⁹

V roce 1899 se rozhořel konflikt mezi Velkou Británií a Búry, v němž po třech letech vyhrála Británie. Búrské republiky byly přijaty do mezinárodního svazku Červených křížů krátce před válkou a spoléhaly se především na pomoc neutrální, která přišla především z Nizozemska.

Ve Velké Británii byla armádní sanitní služba na vysoké úrovni a vojenské kruhy nestály ve větší míře o dobrovolnou pomocnou službu. Červený kříž měl na ostrovech velkou konkurenci, například řád sv. Jana, která bránila jeho

¹¹⁸ DORAZIL, *Henri Dunant*, s.218–221.

¹¹⁹ ŠVEJNOHA, s. 57.

rozvoji. Ve válce se britská Společnost uplatnila v přerozdělování lékařského materiálu, finančních prostředků a v poskytnutí vlakových a lodních ambulancí, které však ani zdaleka nepokryly potřebu. Chování anglické vlády neodpovídalo duchu Ženevské konvence, nedovolila průchod německým dobrovolníkům do oblasti jižní Afriky a odmítla spolupracovat na vytvoření neutrální pomocné kanceláře po vzoru Baala a Terstu.¹²⁰

¹²⁰ DORAZIL, *Henri Dunant*, s. 221–224.

7 Nasazení Červeného kříže v konfliktech od roku 1900

7.1 Rusko-japonská válka

Do první světové války se uskutečnil, z pohledu Červeného kříže, ještě jeden důležitý konflikt, a sice válka mezi Ruskem a Japonskem v letech 1904–1905. Japonsko se nesmířilo se silícím vlivem Ruska v oblasti Mandžuska a Koreji a udeřilo v únoru roku 1904 na ruské přístavy Port Artur a Vladivostok. Rusko nebylo na válku připraveno, utrpělo několik porážek a po zničení námořního loďstva uzavřelo s Japonci v září 1905 mír.

Tento konflikt byl prvním střetem států na moři od podpisu Haagských úmluv z roku 1899 a Mezinárodní výbor Červeného kříže s napětím sledoval, zda budou země dodržovat úmluvu o rozšíření Ženevské konvence na námořní válku. Obě mocnosti se navzájem obviňovaly z toho, že tuto dohodu porušují, avšak pouze Rusko dodalo dostatečné důkazy. Dvě lodě ruského Červeného kříže byly nepřítelem odtaženy do japonského přístavu, kde jejich posádka strávila dva týdny, aby nemohla provádět záchranné akce v námořní bitvě u Cušimy. Rusové rozhořčeně odsoudili tuto akci a poslali stížnost Mezinárodnímu výboru Červeného kříže, který žádal Japonsko o vysvětlení. To odpovědělo, že nemělo jistotu, zda se tyto dvě lodě nepokusí účastnit vojenských operací.¹²¹

Stejně jako ruská vojenská správa ani Červený kříž nebyl na válku připraven. Jeho válečný fond sice disponoval částkou šesti milionů rublů, ale materiální zásoby byly téměř vyčerpány. Ruské velení doufalo v rychlé zdolání Japonska a k rozsáhlejším akcím Červeného kříže svolilo, až když poznalo pravou sílu nepřítele. V obdivuhodně krátké době dokázala Pomocná Společnost vyslat přes osmdesát ambulancí, které se staraly o raněné, vedly občerstvovací stanice a organizovaly dopravu vojáků zpět domů. Humanitární snahy významně

¹²¹ BOISSIER, s. 327–332.

podporovala veřejnost a ruský Červený kříž mohl na konci konfliktu konstatovat, že mu bylo z veřejných sbírek svěřeno téměř čtyřicet milionů rublů.¹²²

Na druhé straně konfliktu probíhaly pomocné práce efektivněji, Japonsko bylo na válku připraveno a jeho vzdálenost od bojiště byla znatelně menší. Společnost Červeného kříže dbala především na výcvik ošetřovatelek, zřídila nemocnici v Tokiu a dalších městech, poskytla dvě nemocniční lodě s kapacitou dvě stě raněných a vypravila přes sto padesát pomocných sborů. Japonsko, po dlouhém váhání, podepsalo Ženevskou úmluvu v roce 1886 a začalo s budováním Pomocné Společnosti, které probíhalo rozdílně, než tomu bylo u jiných států. Rozhodlo se zainteresovat do pomoci raněným i širší vrstvy obyvatelstva a z organizace udělat populární instituci. Úspěch tohoto plánu potvrzuje skutečnost, že již v roce 1905 měla Japonská Pomocná Společnost přes milion členů a získala tak největší lidský i finanční potenciál ze všech národních společností.¹²³

Mezinárodní výbor Červeného kříže shledal chování Japonska i Ruska za chvályhodné. Obě strany, až na malé výjimky, dodržovaly své závazky. Armády dostaly přesné pokyny týkající se zacházení s nepřáteli a pozorovatelé referovali o jejich vzorném dodržování.¹²⁴

7.2 První světová válka

Po prusko-francouzském konfliktu v roce 1870 nedošlo v Evropě k žádnému většímu střetu až do vypuknutí první světové války. Byla to čtyřicet let dlouhá doba politické a hospodářské stability a mimořádného vědeckého pokroku, označovaná za zlatý věk lidstva, tzv. Belle époque. Za oponou šťastné doby však probíhal závod ve zbrojení a velmoci prahly po rozšiřování svých území. Toto období skončilo Světovou válkou, do té doby nejrozsáhlejším konfliktem, který proběhl v letech 1914–1918.

První světová válka měla svoji předeihu na Balkáně, kde v roce 1912 společně zvítězily menší státy v boji proti turecké moci a kde se rozhořela v roce

¹²² BOISSIER, s. 327–332.

¹²³ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 154–156.

¹²⁴ BOISSIER, s. 329.

1913 nová válka, ve které Srbsko porazilo Bulharsko. Balkánské války, které probíhaly v letech 1912–1913, byly vzornou ukázkou mezinárodní pomoci. Ženevský komitét zřídil pomocnou kancelář v Bělehradě, která přijímala pomoc od neutrálnů a zprostředkovávala zpravodajskou službu. Drtivá většina evropských států poskytla finanční a materiální pomoc. Červené kříže válčících zemí tak neměly problém se zásobami a své síly mohly soustředit především na zřizování nemocnic a výcvik personálu.¹²⁵

Balkánský poloostrov byl sférou vlivu Rakouska-Uherska, které mělo obavy ze snah Srbska o vlastní politickou linii a jeho inklinace k Rusku. Habsburská monarchie tak čekala na vhodný okamžik, aby srbský vzestup zastavila. Impuls přišel 28. června 1918, kdy byl spáchán sarajevský atentát na následníka rakousko-uherského trůnu. V této době bylo již zcela patrné rozdělení Evropy do dvou bloků. Francie, Velká Británie a Rusko na jedné straně proti Německu a Rakousku-Uhersku na straně druhé. K centrálním mocnostem formálně patřila ještě Itálie, ale bylo zřejmé, že zachová neutralitu, případně se přidá k nepříteli. Dne 28. července vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku, které bylo podporováno Ruskem, a Evropa se dostala do konfliktu nevídaných rozměrů.¹²⁶

Organizace Červených křížů stála před doposud největším úkolem. Mezinárodní výbor, překvapen rychlým sledem událostí, vydal výzvu všem Společnostem k pomocnému dílu, která neutrálnům připomínala mezinárodní povinnosti. Upozornil i na rozhodnutí washingtonské konference, týkající se péče o válečné zajatce, a vytvořil v Ženevě kancelář, která zpracovávala veškeré zprávy a přijímala dary pro vězně. Práce se rozrostla do velkých rozměrů a Komitét rozhodl, že služba pro zajatce na východní frontě bude postoupena dánskému Červenému kříži. Úkolem kanceláří bylo informovat rodiny zajatých a padlých vojáků a zajišťovat korespondenci mezi frontou a domovem. Mezinárodní výbor zajistil transport invalidů do vlasti a postaral se o zřízení ošetrovny pro tuberkulózou nakažené vojáky.¹²⁷

¹²⁵ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 202.

¹²⁶ VEGER, Václav, *Dějiny Rakouska*, Praha 2007, s. 462–463.

¹²⁷ ŠVEJNOHA, s. 77–78.

Brzy se ukázalo, že válčící strany porušovaly Haagské úmluvy o zajatcích, ochraně sanitního personálu a zákazu otravných plynů. Žádná ze zemí nechtěla připustit, že by ona porušovala zásady úmluv a pokud ano, činila tak jen z odplaty, protože protivník porušil zásady první. Mezinárodní výbor, jakožto ochránce mezinárodního humanitárního práva, protestoval u Červených křížů i u samotných vlád válčících zemí. Zadostiučinění se mu dostalo v posledních měsících války, kdy se válčící státy snažily o dohodu ve všech otázkách, které byly předmětem Ženevské i Haagské úmluvy.¹²⁸

Na konci války stál před Mezinárodním výborem Červených křížů těžký úkol, organizovat návrat zajatců do vlasti. Repatriace zajatců probíhala pod vedením Mezinárodního výboru až do ledna 1920, kdy se rozhodla ve věci angažovat nově vzniklá Společnost národů, která vytvořila kancelář zabývající se transportem vojáků domů. Úspěšná spolupráce Červeného kříže a Společnosti národů probíhala až do roku 1923, kdy definitivně skončila přeprava zajatců.¹²⁹ Za skutky konané v průběhu první světové války byla Mezinárodnímu výboru Červeného kříže udělena v roce 1917 Nobelova cena míru.¹³⁰

Národní společnosti Červených křížů obstály v těžké zkoušce, kterou připravila první světová válka. Ukázala se úzká spolupráce jednotlivých Červených křížů mezi sebou i kooperace s Mezinárodním výborem. I přes to, že válčící strany hrubě porušovaly Ženevské úmluvy a často bránily dobrovolníkům v práci, vykazovaly Červené kříže obdivuhodnou činnost.

Německá národní společnost byla výborně připravena, což je patrné z její intenzivní činnosti v letech těsně před válkou. Zřídila hustou síť samaritánských sborů, klinik a ozdravoven, vychovávala sanitní personál a zvyšovala objem sanitního materiálu. Výborná organizace znamenala, že Červený kříž rychle vyhověl všem požadavkům plynoucím z tempa a rozsahu války. Císařský komisař v čele německé Pomocné Společnosti byl neustále ve spojení s vrchním velitelem vojenské služby, což vedlo k efektivní kooperaci obou složek. Značná byla sociální pomoc, kterou poskytovala Společnost strádajícímu civilnímu

¹²⁸ ŠVEJNOHA, s. 77–78.

¹²⁹ MOOROHEAD, s. 274.

¹³⁰ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 202–220.

obyvatelstvu i raněným vojákům. Specifický obor představovala péče německé Společnosti o vystěhovalce, kteří prchali ze svých domovů před ruskou ofenzivou a bylo potřeba je ubytovat a stravovat. Díky své disciplinovanosti, organizovanosti, přípravách v době míru a objemu práce, kterou vykonal, si německý Červený kříž zasloužil uznání Mezinárodního výboru a celé organizace.¹³¹

Rakousko-uherská Společnost poskytla ve srovnání s Německem pomoc mnohem menších rozměrů. Úkoly byly rozvrženy již v době míru a spočívaly především v získání zdravotního materiálu pro sanitní vojenskou službu. Organizace Červeného kříže byla těžkopádná a neefektivní, mobilizační plán navíc vůbec nepočítal s pomocí při transpotech raněných. Když přijely do Vídně první nemocniční vlaky z fronty, vypravené armádními sbory, bylo jasné, že je třeba celou službu reorganizovat. Červený kříž dostal větší prostor, vypravoval vlaky i lodě pro raněné a na důležitých místech zřizoval občerstvovací a lékařské stanice. Rakouská Společnost nebyla na konflikt připravena, dlouho překonávala počáteční bezradnost a o to více byla patrná její činnost po válce, kdy vybudovala řadu nemocnic a domů pro rekonvalescenty.¹³²

Po boku centrálních mocností stála Osmanská říše a Bulharsko, jejichž Pomocné Společnosti nepřesahovaly velikostí, činností a kvalitou své spojence. Za zmínku stojí pouze charakteristická složka práce tureckého Červeného půlměsíce, který pořádal tzv. polévkové akce. Protože se bída v Cařihradu neustále zvětšovala, organizovala Společnost rozlévání polévek chudině. Díky podpoře vlády dostal Červený půlměsíc do správy dostatečný počet statků, aby měl zajištěnou nutnou potřebu potravin. Tato činnost se postupně rozšířila do všech krajů a zajistila stravování pro velké množství civilního obyvatelstva, například v roce 1916 stravovala Pomocná Společnost ve Smyrně až dvacet pět tisíc lidí denně.¹³³

Z řad Dohody byl nejlépe připraven Červený kříž francouzský, který pracoval velmi podobně jako německý. Po porážce v německo-francouzské válce

¹³¹ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 221–229.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž, s. 230–233.

zvýšila francouzská Společnost mnohonásobně svou aktivitu, připravovala personál a sbírala materiál pro nemocnice. Rozsah pomocné služby byl velmi blízký Německu, navíc značná část personálu měla zkušenosti z působení v Maroku, na Balkáně, Madagaskaru nebo v Číně. Dohoda mezi vojenskou správou a národní společností jasně vymezila hranice obou složek, a sice vojenské úřady měly na starost sbírání raněných na bojišti a poskytování první pomoci, a Červený kříž organizoval nemocnice, občerstvení a pomoc civilistům. Po uzavření příměří dobrovolníci usilovně pracovali ve zrušených krajích, zajišťovali oděvy, jídlo, předměty denní potřeby a rozdávali nutný pracovní materiál zemědělcům, kteří mohli znovu zřít svá hospodářství.¹³⁴

Od ruského Červeného kříže se hodně očekávalo, protože disponoval největším rozpočtem a měl pevnou pozici ve státním aparátu, kterou si vybudoval po válce s Japonskem. Vojenské úřady vypracovaly s Pomocnou Společností mobilizační plán, podle kterého měl Červený kříž zřizovat nemocnice v zázemí, pohyblivé ambulance, transportovat raněné a zřizovat občerstvovací stanice. Ruská Společnost splnila očekávání, navíc měla možnost pracovat přímo na bojišti, což jiným národním společnostem během války dovoleno nebylo.¹³⁵ Po vypuknutí revoluce v říjnu 1917 se Červený kříž zapojil i do občanské války, aby pomáhal obyvatelstvu. Revoluční změny zasáhly i ruskou Pomocnou Společnost, která byla násilně rozpuštěna a její materiál zabaven, což vyvolalo protest Mezinárodního výboru. V roce 1918 sovětská vláda vytvořila novou národní společnost Červeného kříže, která byla mezinárodně uznána až v roce 1921.¹³⁶

Ve Velké Británii působil Červený kříž i řád sv. Jana současně a v roce 1907 byly obě organizace uznány za orgány pomocné vojenské služby. Mužské oddíly Červeného kříže pracovaly při první pomoci a transportu, ženy se staraly o raněné v nádražních nemocnicích a zajišťovaly provoz občerstvovacích stanic. Práce v Anglii odpovídala činnosti jiných národních společností, důležitá ale byla aktivita mezinárodní. Přínos Velké Británie spočíval především v obstarávání

¹³⁴ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 237–239.

¹³⁵ Tamtéž, s. 233–236.

¹³⁶ ŠVEJNOHA, s. 71.

financí a zásob, které byly následně odesílány na všechna bojiště. Snaha byla podporována bohatými dominiemi, především Austrálií, Novým Zélandem a Kanadou. Značný kapitál v zásobách i penězích zůstal ušetřen a po válce byl využit na podporu invalidů a jejich rodin.¹³⁷

Organizace Červeného kříže ve Spojených státech před válkou preferovala mírový program a neměla ve světě velký význam. Americký Červený kříž se rozhodl poskytovat pomoc všem válčícím stranám a po dobu své neutrality vyslal materiální pomoc v hodnotě jednoho a půl milionu dolarů. V roce 1917 se však Spojené státy zapojily do války na straně Dohody a Červený kříž byl nucen navýšit své stavy. Po vzoru Japonska se mu s podporou vlády podařilo vzbudit zájem široké veřejnosti a počet jeho členů během roku vzrostl z půl milionu na dvacet dva milionů. Americký Červený kříž podporoval vojáky vyslané na bojiště i jejich příbuzné, na sbírkách získal ohromné množství materiálu a financí, které z části využil na stavbu nemocnic na svém území a z části odeslal do Evropy. Společnost Spojených států zřídila ve Francii, Belgii a Itálii přes šedesát nemocnic, ve kterých pracovalo dva a půl tisíce lékařů a dvacet tři tisíc ošetřovatelek, a vyslala své nemocniční lodě, aby pomáhaly při transportu raněných.¹³⁸

Červený kříž organizoval návrat vojáků, podporoval rodiny padlých a invalidům sháněl vhodná zaměstnání nebo lékařské ústavy. Podpůrné komise amerického Červeného kříže pracovaly v Británii, Belgii, Itálii, Rumunsku, Srbsku, Řecku, Palestině a po uzavření míru i v Německu, Rakousku a Polsku. Tyto komise pomáhaly především civilnímu obyvatelstvu a jejich práce vedla k vytyčení mírového programu Červeného kříže, který znamenal novou epochu v historii organizace.¹³⁹

Itálie vstoupila do války v květnu 1915 a její národní společnost proto měla možnost získat znalosti pro vlastní přípravu k boji. Italský Červený kříž nevynikal v žádném oboru činnosti nad ostatními, zato byla jeho pomoc rozsáhlá.

¹³⁷ MOOROHEAD, 218–231.

¹³⁸ DORAZIL, *Historie Červeného kříže*, s. 240–249.

¹³⁹ Tamtéž.

Zasahoval v bezprostřední blízkosti fronty, zajišťoval zázemí, organizoval transport raněných, pořádal sbírky a vysílal své dobrovolníky do jiných zemí.¹⁴⁰

Posledním velkým státem, který vedl válku, bylo Japonsko. Velká vzdálenost od bojiště omezila úkol jeho národní společnosti jen na malou účast. Japonský Červený kříž poslal svým spojencům do Londýna, Paříže a Petrohradu sanitní mise a na svém území se staral o rakouské a německé zajatce.¹⁴¹

Národní společnosti jiných států, např. Řecka, Srbska, Rumunska, Portugalska vykazovaly také značnou činnost, ale v porovnání s rozsahem práce větších válčících zemí, byla nesrovnatelná. To samé se nedalo říci o práci neutrálních států Švédska, Norska, Dánska, Nizozemska, Španělska a především Švýcarska. Země se významně angažovaly ve zprostředkování dopisního spojení, při dopravě zajatců vysílaly dobrovolníky a poskytovaly rozsáhlou materiální pomoc.¹⁴²

7.3 Vývoj organizace Červených křížů po první světové válce

S koncem první světové války neskončila všechna utrpení, propukly velké epidemie tyfu, cholery, španělské chřipky a v mnoha oblastech panoval hlad. Postavení Červených křížů bylo po válce velice silné, disponovaly velkým počtem pracovníků a měly značné fondy. Z toho důvodu se národní Komitěty rozhodly využít rozmachu Červených křížů a nasadit dobrovolníky v mírové práci pro utlumení poválečné bídy. Objevila se myšlenka světové unie Červených křížů, která by spolupracovala v mírových akcích. Přímý podnět k vytvoření takovéto společnosti vyšel od Američana Henryho Pomeroye Davidsona, který s podporou prezidenta Woodrowa Wilsona oslovil vítězné státy, zda by byly ochotny podporovat tuto myšlenku. Vlády USA, Velké Británie, Itálie, Francie a Japonska schvalovaly mírové úsilí Červených křížů a staly se v květnu 1919 zakladateli nové mezinárodní organizace, tzv. Ligy společností Červeného kříže.¹⁴³

¹⁴⁰ DORAZIL, *Historie Červeného kříže*, s. 240–249.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² ŠVEJNOHA, s. 80.

¹⁴³ Tamtéž, s. 83–86.

Nabízí se otázka, proč tvůrci ligy nesvěřili celou akci Mezinárodnímu Komitétu v Ženevě. Bylo to především z důvodu neutrality Výboru, protože zakladatelé nové organizace chtěli rozhodovat o fondech, které založí. Mezinárodní Komitét tak zůstal nestranným pozorovatelem, nepřijímal žádnou podporu od vlád a působil především jako strážce mezinárodních smluv.¹⁴⁴

Do konce první světové války bylo použití síly považováno za pokračování diplomacie a vnímáno jako legální způsob pro urovnání mezinárodních vztahů. Po válce však pakt Společnosti národů z roku 1919 a Pařížská smlouva z roku 1928 útočnou válku odsoudily a postavily mimo právo.¹⁴⁵

V roce 1921 se sešla desátá konference Červeného kříže, která projednávala otázku ochrany válečných zajatců. Po zkušenostech ze světové války byla vytvořena třetí Ženevská úmluva na ochranu válečných zajatců, kterou přijal poslední stát až v roce 1929. Diplomaté projednávali také otázku ochrany civilistů pod cizí okupací, ale žádná závazná smlouva nevznikla a druhá světová válka ukázala, jaká to byla chyba.¹⁴⁶

V roce 1949 svolal Mezinárodní výbor Červeného kříže diplomatickou konferenci, jejímž výsledkem se staly čtyři Ženevské úmluvy o ochraně obětí války. Tyto úmluvy jsou dodnes platné, tvoří základ mezinárodního humanitárního práva a do dnešního dne byly podepsány a ratifikovány všemi státy světa.¹⁴⁷ Jsou jimi: „1. *Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách, která chrání raněné a nemocné vojáky, lékaře, zdravotnický personál a duchovní.* 2. *Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a ztroskotaných příslušníků ozbrojených sil na moři.* 3. *Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci.* 4. *Ženevská úmluva o ochraně civilních osob v době války.*“¹⁴⁸

¹⁴⁴ DORAZIL, *Historie Červeného kříže*, s 264.

¹⁴⁵ OBERSON, s. 15.

¹⁴⁶ ŠVEJNOHA, Josef, *Červený kříž a Červený půlměsíc*, Praha 2006, s. 22–25.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž.

8 Závěr

Cílem práce bylo objasnit vývoj Červeného kříže, jehož vznik považuje autor za jeden z největších mírových počinů devatenáctého století. Vizionářská myšlenka vzniku Pomocných Společností se zrodila v hlavě Henryho Dunanta, který byl svědkem utrpení vojáků po bitvě u Solferina. Nicméně pokusy o organizovanou pomoc raněným a zlidštění války byly prováděny mnohem dříve, např. Chammurabiho nebo Manův zákoník. Snaha o širší úpravu pravidel války je poprvé zaznamenána v roce 1625, kdy Hugo Grotius sepsal dílo *Tři knihy o právu válečném a mírovém*, ve kterých kladl důraz na zásady všeobecné lidskosti. V osmnáctém století formuloval Jean Jacques Rousseau princip vývoje války mezi státy, jehož myšlenky inspirovaly vývoj Červených křížů.: *„Válka není v žádném případě vztah člověka k člověku, ale vztah mezi státy, ve kterém jsou jednotlivci nepřátelé pouze náhodou, ne jako lidé, dokonce ani jako občané, ale jako vojáci. Protože cílem války je zničit stát nepřítele, je legitimní zabít jeho obránce, dokud mají zbraně v rukou, jakmile je však odloží a vzdají se, přestávají být nepřáteli nebo představiteli nepřítele a opět se stávají běžnými lidmi a již není legitimní odnímat jim život.“*¹⁴⁹

Dne 24. června 1859 proběhla rozhodující bitva rakousko-francouzské války, ve které padlo na obou stranách dohromady přes čtyřicet tisíc mužů. Očitým svědkem bojů a následné nedostatečné péče o raněné se stal Henry Dunant, který na motivy svých zážitků napsal knihu *Vzpomínka na Solferino*. Toto dílo má velký historický význam, četli ho nejvýznamnější lidé doby a přímo iniciovalo vznik Mezinárodního Červeného kříže. Bitva u Solferina byla tedy rozhodujícím impulsem k založení organizace Pomocných Společností, které nicméně byly logickým vyústěním dlouhotrvajících snah o zlidštění války.

Čtyři roky po vydání knihy *Vzpomínka na Solferino* se sešly významné osobnosti ze sedmnácti evropských zemí na konferenci v Ženevě, aby položily základní kámen Společnostem Červených křížů. Na konferenci byl ustaven také Výbor pěti, který měl zprostředkovávat komunikaci mezi vznikajícími národními

¹⁴⁹ OBERSON, s. 7.

komitety. Později přijal název Mezinárodní výbor Červeného kříže, který působí dodnes v celém světě. Jeho úkolem je poskytovat ochranu a pomoc obětem válek, dohlížet na dodržování mezinárodního práva a jednat jako neutrální prostředník mezi stranami v konfliktu. První úloha svěřená Výboru pěti byla organizace ženevské konference. Uskutečnila se v roce 1864 a diplomaté z dvanácti států na ni podepsali dokument, známý jako První ženevská úmluva, která je základním pilířem mezinárodního humanitárního práva. Později na ni navázaly další tři, a sice úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a ztroskotaných příslušníků ozbrojených sil na moři, úmluva o zacházení s válečnými zajatci a úmluva o ochraně civilních osob za války. Za ideálního stavu by měly být tyto dohody dodržovány a zajišťovat tak Červenému kříži absolutní ochranu, což se v konfliktech často nestávalo.

Postupně začaly vznikat národní pomocné společnosti, jejichž agenda a působení se lišily stát od státu. Diplomatické a vojenské kruhy zpočátku nepodporovaly myšlenku pomocných společností, především se jim nelíbilo zasahování neodborné veřejnosti do válečných záležitostí. Červený kříž dlouho burcoval veřejné mínění a stal se uznávanou morální mocí, což donutilo odpůrce změnit jejich negativní postavení. K tomu přispěla i skutečnost, že se Červený kříž dokázal uplatnit ve válečných konfliktech a stával se nepostradatelným pomocníkem sanitní vojenské služby.

Armádní moc připouštěla Červený kříž zřídka na místo srážky, výjimkou byla národní společnost v Rusku a Itálii, ale ponechávala mu organizaci ošetrovatelské služby v zázemí. Společnosti brzy začaly poskytovat pomoc nejen ve válce, ale také v době živelných pohrom a staly se tak organizacemi první pomoci, nejen pro raněné vojáky, ale pro všechny strádající lidi.

Důležitá jednání o práci Červených křížů probíhala na mezinárodních konferencích, kterých se do konce první světové války konalo devět. Diskutovalo se na nich o vykonané práci, přijímaly se návrhy a plánovaly další akce. Účastnili se jich delegáti národních společností, Mezinárodního výboru a vlád zemí, které podepsaly Ženevskou úmluvu. Tři nejdůležitější mezinárodní konference se uskutečnily v Paříži, Berlíně a Washingtonu. V Paříži v roce 1867 delegáti

potvrdili základní poslání, pomáhat raněným příslušníkům ozbrojených sil. V roce 1869 byla na konferenci v Berlíně ustavena Centrální pátrací služba. Účastníci kongresu ve Washingtonu v roce 1912 rozšířili ochranu a pomoc Červeného kříže na válečné zajatce.

Červený kříž byl původně koncipovaný a organizovaný pro pomoc obětem války, bez snahy zabránit ozbrojenému konfliktu. Válka byla vnímána jako nedílná součást zahraniční politiky států, Červený kříž se ji proto nesnažil postavit mimo zákon, pouze zlidštit a zmírnit utrpení vojáků. Organizace se snažila šířit porozumění a toleranci, které jsou nepřáteli války. Jistý obrat přišel po první světové válce, kdy vysvitla naděje, že vznikne definitivní univerzální mír na základě principů mezinárodní solidarity. Červený kříž začal intenzivně bojovat proti válkám a na desáté konferenci v roce 1921 vydal slavnostní mírové svolání, v němž uvádí: „*Červený kříž nechce jenom pracovat v míru. Chce také pracovat pro mír.*“¹⁵⁰ Po první světové válce se Červený kříž stylizuje více do role sociálně-zdravotní instituce, která se zabývá bojem proti hladu, chorobám, alkoholismu apod.

Za svou práci získal Mezinárodní výbor Červeného kříže Nobelovu cenu míru v roce 1917, znovu ji obdržel v roce 1944 za činnost během druhé světové války. V roce 1963 bylo toto ocenění uděleno společně Mezinárodnímu výboru a Lize společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Vůbec první Nobelovu cenu míru získal Henry Dunant v roce 1901, jehož revoluční vizionářské myšlenky se staly v podivuhodně krátké době realitou. Idea pomoci a milosrdenství pronikla k nejvyšším státníkům a postupně začala být podporována i vojenskými kruhy. Díky tomu se Výboru pěti podařilo založit mezinárodní dobrovolnickou organizaci, zajistit neutralitu a nedotknutelnost raněným a ošetřujícím a z jeho činnosti vznikly i obecně uznávané principy, jimiž se většina států řídí dodnes.

¹⁵⁰ DORAZIL, *Mezinárodní Červený kříž*, s. 35.

9 Seznam použité literatury

ADÁMEK, Jan, *N. I. Pirogov*. In: *Zdravotnická pracovnice* 10, 1960, 7, s. 442–443.

ADÁMEK, Jan, *N. I. Pirogov a Společnost Červeného kříže*. In: *Zdravotnická pracovnice* 7, 1957, 5, s. 303–305.

BARTON, Clara, *The Red cross in peace and war*, Washington 1910.

BENNET, Angela, *The Geneva Convention. The Hidden Origins of the Red Cross*, Bristol 2006.

BOISSIER, Pierre, *From Solferino to Tsushima*, Ženeva 1985.

BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, Praha 2002.

DORAZIL, Otakar, *Henri Dunant*, Praha 1928.

DORAZIL, Otakar, *Mezinárodní červený kříž v historii světové*, Praha 1927.

DUNANT, Henry, *Vzpomínka na Solferino*, Praha 2007.

EISNER, David, *Bismarck, Rakousko a předběžný mír v Mikulově*. In: *Historický obzor* 22, 2005, 1/2, s. 66.

FUCHS, Jiří, *Mezinárodní humanitární právo*, Praha 2007.

CHRIST, Felix, *Henry Dunant. Život a víra zakladatele Červeného kříže*, Tišnov 2010.

JIRÁSKO, Luděk, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991.

JUKL, Marek, *Základní principy Červeného kříže a Červeného půlměsíce*. In: *Noviny Červeného Kříže* 17, 2010, 3, s. 2.

KODETOVÁ, Petra, *Velké bitvy světových dějin. Solferino 1859*. In: *Historický obzor* 25, 2014, 1–2, s. 38.

KOPECKÁ, Miluše, *Organizační struktura ošetrovatelské péče ve zdravotnických zařízeních*, dis., Praha 2007.

KUTNOHORSKÁ, Jana, *Historie ošetrovatelství*, Praha 2010.

- LIBBY, V. K., *Henry Dunant. Prophet of Peace*. In: *The American Historical Review* 71, 1966, 4, s. 1379–1380.
- MAŠKOVÁ, Jana, *Ošetřovatelství za krymské války*, dis., Praha 2007.
- MOOREHEAD, Caroline, *Dunant's dream. War, Switzerland and the history of the Red Cross*, Londýn 1998.
- MÜLLER, Rudolf, *History of the origin of the Red cross and of the Geneva convention*. In: *The Advocate of Peace* 59, 1897, 4, s. 91–94.
- OBERSON, Bernard, *Mezinárodní humanitární právo*, Praha 2001.
- ONDŘEJ, Jan a kol., *Mezinárodní humanitární právo*, Praha 2010.
- OPPENHEIM, Lawrence, *Mezinárodní právo*, Praha 1925.
- STAŇKOVÁ, Marta, *Z historie charitativní a řádové ošetrovatelské péče*. In: *Sestra*, 2003, 6, s. 3.
- STOKLASOVÁ, Barbora, *Zakázané prostředky a způsoby vedení ozbrojených konfliktů*, dis., Praha 2014.
- ŠIMÁČEK, Vilém, *Hugo Grotius. Zakladatel mezinárodního práva*, dis., Plzeň 2000.
- ŠVEJNOHA, Josef, *Červený kříž a Červený půlměsíc*, Praha 2006.
- ŠVEJNOHA, Josef, *Historie mezinárodního Červeného kříže*, Praha 2008.
- TARABA, Luboš, *Krve po kolena*, Praha 2011.
- UNIVERSUM, *Všeobecná encyklopedie. 5. díl (Ko–Ma)*, Praha 2001.
- VEBER, Václav, *Dějiny Rakouska*, Praha 2007.
- WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold, *Řád johanitů ve středověku: Kulturní dějiny řádu*, Praha 2008.
- 140th Anniversary of the 1868 St. Petersburg Declaration*. In: International committee of the red cross [online], [cit. 2016-02-17], Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/st-petersburg-declaration-281108.htm>.

From the battle of Solferino to the eve of the First World War. In: International committee of the red cross [online], [cit. dne 24. 11. 2015]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvp.htm>.

Henry Dunant (1828-1910), In: International committee of the red cross [online], [cit. 24. 11. 2015]. Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvq.htm>

O vojáky se již přes století a půl stará mezinárodní červený kříž. In: Vojenský historický ústav Praha[online], [cit. 10. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/o-vojaky-se-jiz-pres-stoleti-a-pul-stara-mezinarodni-cerven-y-kriz/>.

Prusko-rakouská válka. In: Válka [online], [cit. 2016-03-16], Dostupné z: http://www.valka.cz/232-Prusko-rakouska-valka?utm_source=valka_cz&utm_medium=article&utm_campaign=serial

The German-Danish war (1864). In: International committee of the red cross [online], [cit. 2016-03-16], Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvu.htm>

The Serbo-Bulgarian war (1885-1886) In: International committee of the red cross [online], [cit. 2016-03-16], Dostupné z: <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jnvx.htm>

10 Resumé

The bachelor thesis deals with the foundation and formation of organization The International Red Crosses till the end of the First World War. In the first part there is a characteristic of war nursing before the establishment of Helping societies. The first part is followed by description of events immediately before the formation of organization, analysis of book *A Memory of Solferino* and a brief résumé of Red Crosses founder, Henry Dunant.

The next part is focused on campaigning of humanists by important people and on formation of organization. It describes the first unsure intervention of International Committee of the Red Cross in conflict, it deals with The Geneva Conventions and its impact on the foundation of modern international human rights.

The main part is concentrated on the formation of Red Crosses till the end of the First World War by means of philanthropic and diplomatic conferences which moved the humanitarian work forwards and were turning points in the history of Red Crosses. The largest part is the deployment of Red Cross in some armed conflicts till 1918, the evaluation of attitude of warring parts to Geneva Conventions and the analysis of international associations' work.

In the end there is a characteristic of Red Crosses activities in the post-war era and the thesis is ended with the list of four Geneva Conventions from 1949.

